

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT
TSIVIILÕIGUSE ÕPPETOOL

Liina Tojak

**EESTI TÖÖÕIGUSTEADUSE KUJUNEMINE JA TÖÖÕIGUSE ÕPETAMINE
EESTI VABARIIGIS 1918-1940**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dots. Gaabriel Tavits

TARTU 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Tööõiguse kujunemine Lääne-Euroopas, Venemaal ja Eestis – teoreetilised lähtekohad aastaks 1918	5
1.1. Tööõiguse teooria lähtekohad Lääne-Euroopas ja Venemaal aastaks 1918.....	5
1.2. Tööõiguse teooria ja seadusloome lähtekohad Eestis aastaks 1918.....	9
2. Tööõiguse õpetamine Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 1918-1940	14
2.1. Tartu Ülikool ja õigusteaduskond aastatel 1918 ja 1919.....	14
2.2. Nikolai Maim	16
2.3. Istvan Csekey	18
2.4. Artur-Tõeleid Kliimann	20
2.5. Paul Vihalem.....	24
3. Tööõigusteaduslikud publikatsioonid	27
3.1. Tööõigusteaduslikud analüütilised ja ülevaatlilikud väljaanded ja artiklid.....	27
3.2. Diplomi-, magistri- ja auhinnatööd	33
3.3. Õigusaktide kommentaarid	36
3.4. Põhimõttelised seletused Riigikohtu otsustes	38
Kokkuvõte	39
Summary	41
Kasutatud materjalide ja kirjanduse loetelu	43

Sissejuhatus

Tööõigusteaduse kujunemine Eestis on seni olnud pigem vähe uuritud aspekt Eesti õigusajaloos. Praktilisest vajadusest, aga ka teadustööde raames on küll pööratud tähelepanu sama valdkonna õigusloome arengusuundadele, ent teadusharu kujunemist ei ole varem eraldi eesti õiguskirjanduses uuritud. Seda lünka püüabki käesolev bakalaureusetöö täita.

Uurimisteema ajaline piiritus on ühelt poolt seotud Eesti riigi ajaloo periodiseerimisel kasutatava tüüpilise jaotusega ning teisalt sellest tulenevate selgete erinevustega kehtivas õiguses. Pärast 1918. aastat ja Eesti riigi teket oldi esmakordselt olukorras, kus tuli päris oma õigust looma hakata ning pärast 1940. aastat seesugune autonoomia kadus. Teema laialivalgumise vältimiseks osutus loogiliseks piiritleda järgnev bakalaureusetöö just nende aastatega.

Tööl on kaks laiemat eesmärki. Ühelt poolt on soovitud selgitada välja Eesti tööõigusteaduse paiknemine Euroopa õigusmaastikul. Selleks on analüüsitud tööõigusteaduse arengut Euroopas ja Venemaal ning püütud seda kõrvutada Eestis paralleelselt toimunuga. Niiviisi on loodud alus tööõigusteaduse ja selle õpetamise arengu uurimiseks.

Teiselt poolt on eesmärgiks olnud anda ülevaade tööõiguse kui eraldiseisva õigusteaduse haru kujunemisest Eestis. Selgitamaks välja, kuidas kulges tööõiguse kui eraldiseisva õigusaine tekkimine Tartu Ülikooli õppekavadesse ning selle õpetamise edasine areng, on uuritud tööõiguse küsimuste käsitlemist selles valdkonnas loenguid pidanud õppejõudude lõikes. Tööõigusteaduslike käsitluste uurimisega on aga soovitud saada ülevaade tööõiguse valdkonna peamistest probleemidest Eesti õiguses aastatel 1918–1940.

Töö esimeses peatükis käsitletakse 1918. aastaks tööõiguse teoorias ning rahvusvahelises tööõiguses, aga ka Eestis kehtima hakanud regulatsiooni osas toimunud muutusi. Selleks on põhiliselt kasutatud Viljar Peepi tööd “Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal”, aga ka Hans Hattenhaueri ja Helmut Coingi koostatud Euroopa õiguse ajalugu käsitlevaid üldteoseid. Vastloodud Eesti Vabariigi õigusruumi tugevalt mõjutanud Vene õiguse osas on toetunud A.M. Lušnikovi ja M.V. Lušnikova tööõiguse ajaloo käsitlusele.

Töö teises peatükis käsitletakse tööõiguse kui eraldiseisva õppeaine kujunemist Tartu Ülikoolis. Selleks on uuritud, kes olid need õppejõud, kes tööõigusteaduse valdkonda puudutavaid aineid aastatel 1918–1940 lugesid. Esitatud on nende eluloolisi andmeid, vaadeldud tööõiguse-alaste loengute sisu nii palju, kui see konspektide põhjal võimalikuks osutus ning antud lühike ülevaade ka nende õppejõudude teadustöö suundadest. Kuivõrd tööõiguse õpetamiseni eraldi ainenähtena läheb vaatlusaluse perioodi algusest arvates veel mitmed aastaid aega, siis on selles õpetamise ajaloo esitamisel keskendutud ka administratiiv- ehk haldusõiguse õpetamisele, mille ainekavadesse tänapäevast tööõigusteadust puudutav esimesena ilmus. Nimetatud info hankimiseks on läbi töötatud TÜ loengukavad aastatest 1917-1940, õigusteoreetilisi väljaandeid, loengukonspekte ja teadustöid samast perioodist ning õppejõudude elulooliste andmete kohta käivaid materjale.

Töö kolmas peatükk on pühendatud tööõiguse valdkonnas ilmunud teaduslikele töödele. On püütud anda ülevaade aastatel 1918-1940 koostatud teaduslikest väljaannetest ja seaduste kommentaaridest ning magistri-, diplom- ja auhinnatöödest, milles on tööõiguse teemasid käsitletud. Vaadeldud on ka tähtsamaid riigikohtu praktikas käsitlemist leidnud teemasid.

1. Tööõiguse kujunemine Lääne-Euroopas, Venemaal ja Eestis – teoreetilised lähtekohad aastaks 1918

1.1. Tööõiguse teooria lähtekohad Lääne-Euroopas ja Venemaal aastaks 1918

Tööõigus on õigusteaduse valdkondade seas võrdlemisi noor, sest on arenenud viimase paari sajandi jooksul, kusjuures arvestatava taseme saavutanud alles 20. sajandi keskel. Tööõiguse mõistet on püütud mitmeti määratleda, ent selle definitsiooni tuumaks on alati olnud töötaja sõltuvus tööandjast ning sealt tulenevalt tema kaitsmise vajadus. Oma huve on alati soovinud kaitsta ka tööandjad, samuti ilmneb töösuhete juures arvestatav kollektiivsuse aspekt. See kõik teeb tööõigusteadusest õigusvaldkonna, milles uuritakse nii individuaalseid kui ka kollektiivseid töösuhteid ning töötingimuste kujundamist.¹

Mõistmaks tööõigusteaduse kujunemislugu Eestis, on vajalik omada ka ülevaadet tööõiguse teooriate arengust ülejäänud Euroopas ja Venemaal. Pole mingit põhjust kahelda, et ümbritsevates riikides asetleidnud muutustel nii sotsiaalsetes oludes kui ka konkreetselt seadusandluses oli mõju ka Eesti tööõigusteaduse arengusuundadele.

Euroopa õigusruumis on lepinguid esmajoones vaadeldud võrdsete lepingupoolte vaba tahte avaldusena. Kuni 19. sajandi viimaste kümnenditeni oli valdav lepinguvabaduse klassikaline ehk liberaalne teooria, mille kohaselt peeti lepingute sõlmimise reguleerimist vajalikuks võimalikult vähesel määral. Riigipoolset sekkumist loeti otstarbekaks vaid olukordades, kus oli tekkinud vaidlus lepingu täitmise osas. Sama lähenemist kasutati ka töölepingute puhul.²

Asjaolu, et ka töölepingutes oli üldse hakatud pooli vähemalt seaduse silmis võrdseks lugema, oli juba märgatav muutus võrreldes feodalismi-perioodil valdavaks olnud arhailise paternalismiga, mis seisnes olulise eelispositsiooni andmises tööandjale³. Alates 1870. aastaist

¹ I.-M. Orgo *et al.* Tööõigus. Loengud. Tallinn: Juura, 2008, lk 20-21

² V. Peep. Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal. Tallinn: Argo, 2005, lk 20

³ Peep *op. cit.*, lk 20

hakkas tööõiguses välja kujunema modernne paternalistlik suund, mis nägi ette seaduse ulatuslikuma kaitse hoopis töötajale kui nõrgemale osapoolale töölepinguis⁴.

Nii oli varaseimaks töösuhete reguleerimise vormiks nende sõlmimise aluste korraldamine ning nende pinnalt tekkinud vaidluste lahendamine. See jättis avaliku võimu üsna passiivsesse rolli. Moderniseerumisperiood tõi endaga aga kaasa avaliku võimu ulatuslikuma sekkumise töösuhetesse – riigil tekkis mitmesuguseid uusi võimalusi nii töösuhete kui tööhõive korraldamiseks.⁵ Vastupidiselt varasemale soovile reguleerida lepinguid võimalikult vähe, nähti nüüd töötaja huvides seadusega ette nii töölepingu vorm, selle tüüptingimused; hakati reguleerima töö- ja puhkeaega, öö- ja ületunnitööd, naiste ja alaealiste töö erisusi ning muud.⁶

Asjaolu, et riigil üldse tekkis vajadus põhjalikumalt sekkuda töösuhete korraldusse, on esmajoones seotud tööstuse arenguga, täpsemalt mehhaniseeritud tootmise tekkega. Hans Hattenhauer on seda seost näidanud ka vastupidises võtmes – see, et näiteks Suurbritannias toimus tööstuslik pööre teistest riikidest varem, oli omakorda tingitud tsunftidesse kuulumise sunni ja ka riikliku seadusandluse puudumisest, mis oleks juba varases faasis tööstuste teket ja tööd võinud piirata või keeruka regulatsiooni tõttu aeglustada.⁷

Tööstuse kiire areng tõi kaasa avaliku võimu vajaduse seni eraõiguslike töösuhete kõrval ka töökaitset ning üldist hoolekannet korraldada, kuivõrd ühiskonna korraldust üldiselt oli hakanud muutuma. Kui agrarses ühiskonnas oli suhteliselt keeruline jääda töötuks, – põllutööd jätkus kõigile kogukonna liikmeile, linnade elanikud aga olid korraldatud tsunftidesse-gildidesse - siis tööstustesse enam kõik tööle ei mahtunud. Samuti sattusid tööd ja leiba soovijate seas oma füüsiliste võimete tõttu ebavõrdsesse olukorda naised ja lapsed. Sissetulekuta jäämise oht sundis aga inimesi leppima ka väga viletsate töötingimustega.⁸

Esimesi valdkondi, mida peeti tarvilikuks reguleerida töökaitse valdkonnas, oligi laste töö. Hakati piirama tööle lubatavate laste vanust, piirama nende tööaega ning pöörama enam

⁴ M. Kairinen: Moodsa tööõiguse arengulugu. Tlk V. Raudvassar // Soome õigusajaloo põhijooned. Koost. P. Letto-Vanamo. Tartu: 1993 lk 233

⁵ Peep 2005, lk 20

⁶ Kairinen 1993, lk 233

⁷ Hattenhauer, Hans. Euroopa õigusajalugu. Tallinn: Juura 2007, lk 632; Peep 2005, lk 21

⁸ Hattenhauer *op. cit.*, lk 637-638; Peep *op. cit.*, lk 21

tähelepanu töötingimustele.⁹ Esimene niisugune töökaitseadus oli Inglismaal 1836. aastal vastu võetud *Factory Act*, mis erines varasematest eeskirjades selle võrra, et sisaldas ka selle täitmist tagavat kontrollimehhanismi vabrikuispektorite näol.¹⁰

Sajandivahetuseks oli jõutud valdava arusaamani, milline peaks töölepingu sisu olema. Eeldati, et töölepingus lepivad kokku kaks poolt ja see võiks vormilt olla pigem kirjalik. Peeti oluliseks, et lepingus kajastuks töötegemise aeg ja koht ning töö eest makstava palga suurus. Kasutusele olid võetud etteteatamistähtajad lepingust loobumise puhuks. Tööandjale oli asetatud kohustus korraldada tööd nii, et see ei oleks ohuks töötaja elule ja tervisele.¹¹

1919. aastal sõlmitud Versailles'i rahulepingus peeti rahulepinguis esmakordselt vajalikuks ka töökorralduse osas midagi kokku leppida. Selle XIII osa sisaldas Venemaal toimunud töölisrevolutsiooni ennetavaid plaane, mis seadsid esiplaanile sotsiaalse õigluse printsiibi. Selle rakendamine loeti kõigi riikide ühiseks probleemiks ning neid riike, kes sellest ei hoolinud, nähti ohuna üldisele rahule. Sotsiaalse rahulolematusega võitlemise meetmetena nähti vajalikud olevat tööaja ja tööturu reguleerimine, võitlus tööpuudusega, (eriti laste ja naiste) töökaitse, teatavate palganormide loomine, vanadus- ja invaliidsustoetuste loomine, töötajate ühinemisvabaduse kindlustamine ning tehniline ja kutseväljaõpe. Sellega toodi sotsiaalpoliitika rahvusvahelise õiguse tasemele.¹²

Kõige ülaltooduga rahvusvahelisel tasandil tegelemiseks loodi 1919. aastal Rahvasteliidu juurde Rahvusvaheline Tööorgansatsioon, mille konventsioonidest esimene kehtestas tööstuses üldiselt 8-tunnise tööpäeva ning 48-tunnise tööädala.¹³

Kahe maailmasõja vahelistel aastatel oli Rahvusvaheline Tööorganisatsiooni peamiseks tegevuseks tööõiguse ja töökaitse normide ühtlustamine tsiviliseeritud riikides. Sel perioodil koostati kokku 67 konventsiooni, mida liikmesriigid vastavalt neis aset leidvatele sisepoliitilistele arengutele ratifitseerisid.¹⁴ See muutis antud valdkonna nimetatud perioodil rahvusvahelisel tasandil kõige põhjalikumalt reguleerituks. Niiviisi loodeti riikidevahelise

⁹ Hattenhauer 2007, lk 638-639

¹⁰ Peep 2005, lk 21

¹¹ Coing, H. *Europäisches Privatrecht. Band II, 19. Jahrhundert : Überblick über die Entwicklung des Privatrechts in den ehemals gemeinrechtlichen Ländern.* München: Beck, 1989. lk198-199

¹² Hattenhauer *op. cit.*, lk 735-736

¹³ Peep *op. cit.*, lk 21

¹⁴ Peep *op. cit.*, lk 21

rahu kõrval luua ka tingimused sotsiaalse rahu saavutamiseks. Selleks peeti oluliseks sotsiaalse õigluse printsiibi järgimist ning ühtlasi seda, et muutusi sisse viivad riigid ei satuks oma hea algatusega majanduslikus konkurentsivõidus kehvemasse seisuga.¹⁵

Samas selgub, et Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konventsioone ratifitseerivate riikide entusiasm rauges ajapikku – Kui 1920. aastate esimesel poolel oli uutel konventsioonidel ratifitseerijaid 20-30, siis 1930. aastaiks parimatel juhtudel kümnekond. Niisugust tendentsi võib küll põhjendada ka vastuvõetavate dokumentide sisulise erinevusega – esialgu tegeleti rohkem põhimõtete kokkuleppimisega, hiljem juba spetsiifilisemate probleemidega, mis kas ei puudutanudki kõiki riike või nõudnuks niisuguseid ümberkorraldusi, mis kõigi riikide sisepoliitikaga kokku ei sobinud.¹⁶ Suur majanduskriis aastatel 1929-1933 tõi kaasa ka arusaama sellest, et riigi ulatuslikum sekkumine tööturгу, seeläbi ka tööhõive tagamise, on oluliseks majanduspoliitiliseks mõjutusvahendiks.¹⁷

Venemaa õigusruumis tegeleti üldjoontes samade probleemide lahendamise samas järjekorras nagu Euroopaski, ent sõltuvalt hilisemast industrialiseerimisest tuli seal vastavate teemadega tegeleda keskel läbi viiskümmend aastat hiljem kui Euroopas seda teha tuli.¹⁸ Esimesed tõsiseltvõetavad töökaitse seadused võeti Venemaal vastu 19. sajandi kaheksakümnendatel aastatel. Lisaks hilisemale arengule tööstuses oli selle põhjuseks ka Vene õigussüsteemi jäikus ja keerukus ning ka asjaolu, et paljude asjassepuutuvate isikute arvates puudus Venemaal vajadus tegeleda “töö küsimusega” sellisel moel nagu see Lääne-Euroopas päevakorda oli kerkinud. Sarnaselt Lääne-Euroopa suurtele tööandjatele puudus ka Venemaa tööandjatel suurem huvi töökaitse normide sisseseadmist toetada ning palgatöölise suhteliselt väike hulk tähendas, et ka neil ei olnud võimalik esialgu soovitud seadusemuudatusi kuigi häälakalt nõuda.¹⁹

Esimene Venemaal kehtima hakanud töökaitse seadus võeti vastu 1882. aastal ning see reguleeris alaealiste tööd. Järgnesid seadused, mis piirasid naiste töötamist ning öötööd. Paraku võeti 1890 aastal vastu uus seadus, millega kõiki neid piiranguid uuesti lõdvendati.²⁰

¹⁵ Peep 2005, lk 34

¹⁶ Peep *op. cit.*, lk 35

¹⁷ Peep *op. cit.*, lk 22

¹⁸ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. 2009, lk 84

¹⁹ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. *op. cit.*, lk 93

²⁰ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. *op. cit.*, lk 94-95

Asjaolu, et ametiühinguid ei olnud ette nähtud, sundis töötajaid kasutama oma õiguste kaitsmiseks seadusega üha rohkem vastuolus olevaid meetodeid.²¹ Kahekümnenda sajandi alguseks oli siiski vastu võetud rida erinevaid õigusakte, mis reguleerisid töösuhteid. Töölepinguid reguleeriti eraõigusest lähtuvalt, vabrikuinspektorid ja ametiühingud kuulusid aga avaliku õiguse alla. Seadustes oli palju tõlgendamisruumi, nende struktuur ja tähendus üksteise suhtes polnud üheselt mõistetavad.²²

1912. aastal võeti vastu seadus, mis lubas maksta toetusi sünnitanud naistele, ent ka siin osutus probleemiks seaduse keerukuse tõttu vähene toetuskõlbulike inimeste ring. Lisaks külvasid segadust ja ebakindlust üldiselt rahutu olukord ning ähvardav maailmasõda.²³

Pärast seda, kui tsaar Nikolai II oli 1917. aasta kevadel võimust loobuma sunnitud, tuli võimule Ajutine Valitsus, mis võttis oma lühikese võimuloleku jooksul enne Oktoobrirevolutsiooni vastu rea tööõiguslikke seadusi. Siiski alles 1922. aastal vastu võetud töökoodeksiga seoses on võimalik hakata rääkima süsteemsemast ja ühtsemast tööõiguslikust regulatsioonist Venemaal.²⁴

Niisiis, kuigi on võimalik täheldada sarnasusi tööõiguse kujunemise protsessis Lääne-Euroopas ja Venemaal, on 1918. aastal vastloodud Eesti riigi seisukohalt oluline tõdeda, et olukord tööõiguse vallas oli idas ja läänes nimetatud ajahetkel veel väga erinevas arengujärgus. Euroopas olid arusaamad ja regulatsioon tööõiguse alal jõudnud omasoodu areneda pikema perioodi vältel, samas Venemaal viidi ulatuslikke muutusi sisse revolutsiooni käigus samal ajal, kui Eestis leidis aset omariikluse sünni.

1.2. Tööõiguse teooria ja seadusloome lähtekohad Eestis aastaks 1918

Rahvusvahelise tausta kõrval niisama oluline on aga ka mitte vaadelda tööõigusteadust eraldiseisvana muutustest Eesti ühiskonnas. Uusi seadusi luuakse ikka selleks, et need võimalikult laia ühiskondliku heaolu kaasa tooksid. See, mida ühiskond parasjagu mõistab heaolust puudu olevat, peegeldub seega ka eesmärkides, mida seadusi luues täita püütakse.

²¹ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. 2009, lk 98

²² Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. *op. cit.*, lk 99-100

²³ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. *op. cit.*, lk 102

²⁴ Lušnikov, A.M.; Lušnikova, M.V. *op. cit.*, lk 104

Vene keisririigi Balti provintssides tuletati tööõiguslik regulatsioon valdavalt tsiviilõiguse üldnormidest, mida mõnede elualade puhul täiendas eriregulatsioon. Samuti rakendati tavaõiguse norme, kas kutsealast või elupaigast lähtuvalt.²⁵

Eesti Maanõukogu kuulutas 24. veebruaril 1918 “Manifestiga kõigile Eestimaa rahvastele” välja Eesti riikliku iseseisvuse ja moodustas Ajutise Valitsuse. See ei tähendanud siiski õigusliku regulatsiooni osas järsku kannapööret. Juba 1918. aastal kinnitati määrustega “Ajutiste kohtute sisseseadmise üle” ning “Ajutised administratiivseadused” põhimõtet, et seni kuni vastloodud Vabariik aegamisi uusi seadusi loob, jäävad kõik 1917. aasta 24. oktoobril Eesti riigi piires jõus olnud seaduslikud määrused kehtima ulatuses, milles neid pole muudetud Eesti Maapäeva otsuste, Päästekomitee manifestiga või Ajutise Valitsuse määrustega. Kehtima jäeti ka Saksa võimude poolt pärast 24. oktoobrit 1917. aastal väljaantud seadused ja määrused. Niisiis võeti suures osas üle varasemalt käibinud õigussüsteem ehk Vene impeeriumi seadused nendele Balti provintssides omaste iseärasustega.²⁶

Eestis kehtis veel mitmeid aastaid, kuni uued seadused selle sisu aegamisi asendasid, Balti eraseadus (BES). Selle regulatsioon oli ideeliselt kantud arhailisest paternalismist, mis kaitses vaidlusküsimustest hoopis rohkem tööandjat ning jättis töötajale märksa napimalt õigusi ning vahendeid nende kaitseks.²⁷ BES-i kõrval kasutati selles leiduvate lünkade täitmiseks vastavaid vene seadusi kuni nende järk-järgulise asendamisega uute Eesti Vabariigis vastu võetud seadustega.

BES-is olid töölepingud jaotatud kaheks erinevaks alaliigiks (teenistusleping ja teenimisleping), mis reguleerisid vastavalt kas tööliste ja teenistujate füüsilist ja vaimset või majateenijate tööd) ning neid käsitleti võlaõiguse sätete alusel kui isiku tööjõu teise isiku käsutusse andmise lepinguid üsna sarnaselt tahes mis muu vara teise isiku kasutusse andmise lepingutega.²⁸

²⁵ Peep 2005, lk 22

²⁶ Järvelaid, Peeter. Õiguse muutumine Eestis. (Ilmunud Ylikangas, Heikki. “Miks õigus muutub? Seadus ja õigus ajaloolise arengu osana” lisana) Tartu: Fontes Iuris, 1993, lk 234-235

²⁷ Peep 2005, lk 24

²⁸ Peep *op. cit.*, lk 22

Mõlemad ülalnimetatud BES-is kirjeldatud töölepingu liigid võisid olla sõlmitud suulises vormis ning olid ka muus osas vormivabad. Neis polnud ette nähtud tüüptingimusi ega ka töö- ja puhkeja täpsemat reguleerimist, palga- või tööraamatuid. Samuti rakendati töölepingutele lepingu siduvuse põhimõtet – neid lubati ühepoolselt lõpetada üksnes konkreetsetel seaduses sätestatud juhtudel.²⁹

BES-i kõrval, mis oli mõeldud reguleerima aadli, vaimulike ja linnakodanike eluolu, kehtis talupoegkonna töölepingute osas elupiirkonnast lähtuvalt kas 1856. aasta Eestimaa talurahvaseadus või 1860. aasta Liivimaa talurahvaseadus, mis reguleeris BES-i teenimislepingutele sarnaselt taluteenijate ja sulaste teenimislepinguid. BES-i tulnuks nende lepingute puhul kohaldada vaid vastava talurahvaseaduse lünkade täitmiseks, ent tegelikkuses oli olukord vastupidine – talurahvale kohaldati BES-i sätteid koos talurahvaseadusest tulenevate erisustega.³⁰

Eriregulatsioone eksisteeris ka töösuhete korraldamiseks kaubanduses, merenduses ning käsitöös. Neil juhtudel kohaldus eelisjärjekorras vastava valdkonna regulatsioon, siis selle tavaõigus ning alles seejärel BES-i sätteid.³¹

Tööstustöölise tööd reguleeris 1893. aastal Venemaal välja antud tööstusseadus, mida oli 1912. aastal kaasajastatud. 1912. aastal oli veel vastu võetud ka mahukas tööstusliku töö seadus. Kuna need kaks olid nii suure ulatusega, siis BES-i kasutamine tööstustöölise puhul väga suurt tähtsust ei omanud. BES-iga võrreldes oli tööstustöölisel lihtsam omal soovil töökohast loobuda, nende tööleping pidi olema kirjalik ja selle fikseerimiseks tuli kasutada palgaraamatuid. Lisaks kehtis töökorralduslikke erinõudeid, töölistel oli õigus valida usaldusisik.³²

1920. aastal vastu võetud seadusega kaotati Eesti vabariigis seisused. Sellega muutusid kehtetuks eraldi talurahvale kehtinud seadused ning *de jure* ka tsunftiseadused ja töösuhteid jäi kõigi jaoks reguleerima BES. Samas oli BES-is tihti viiteid kas paikkondlikule või erialasele tavaõigusele. Käsitöölise sellide jaoks lahenes olukord esialgu selliselt, et meistrite-sellide kutsetavasid järgiti edasi ning õpipoisid vormistati tööle BES-i

²⁹ Peep 2005, lk 24

³⁰ Peep *op. cit.*, lk 25

³¹ Peep *op. cit.*, lk 26

³² Peep *op. cit.*, lk 27

töötetvõtulepingu peatüki alusel. Sama peatükki kasutati ka kaubanduse valdkonna õpipoiste töö korraldamiseks, kuigi käsitletava perioodi eraõigus hoidis iseenesest kaubandusõiguse muust eraõigusest lahus. Kaubandusõigus reguleeris ettevõtjate omavaheliste suhete kõrval ka tööõiguse küsimusi, sealhulgas ka meremeeste tööga seonduvat.³³

Nii ei olegi midagi kuigi üllatavat selles, et üks esimesi tööõiguslikke probleeme, millega Asutav Kogu 1919. aastal tegelema hakkas, ei seonud mitte mujal Euroopas tavapärasema tööstuste töökorralduse reguleerimisega, vaid puudutas hoopis sõja-aastate ning riigikorra vahetumisega hätta sattunud mõisatöölise õiguslikku olukorda.

Nimelt oli probleemiks see, et mitmesugused mõisatöölised olid jäänud pärast riigikorra vahetumist õiguslikku vaakumisse. Asutav Kogu soovis reguleerida asja nii, et need, kes vahepeal olid töö mõisas (ja seeläbi ka elukoha) kaotanud, tuleks tööle ennistada. Samas ei tahetud, et ka vahepeal tööle võetud töö kaotaksid. Juba esimesel lugemisel selgitas Töökaitse komisjoni aruandja A. Tulp, et kuigi töös on ka eelnõu, mis hetkel arutlusel olevale lisaks reguleeriks ka tööpäeva pikkust, ületunnitööd, palka ja muud, siis on siiski vajalik kiiresti vastu võtta määrustik, et kiireloomulist lahendust vajav olukord selle ka saaks.

Küsimused, millega Asutava Kogu selle lahenduse leidmisel tegelema pidi, olid pigem mitte konkreetse eelnõu spetsiifikaga seotud, vaid ka tulevaste eelnõude suhtes tüüpilised - peamiseks etteheiteks oli üldine eelnõude liiga kiire ja läbimõtlemata koostamine-läbisurumine, piisava õigusliku analüüsi puudumine, eraõiguslikesse lepinguvabaduse printsiipidesse riigi poolt sekkumise lubamatus ning sisulised vastuolud tekstis, mis kas oleks pannud ühele poolele liigseid kohustusi või andnud omakorda riigile ebarproportsionaalselt suure voli oma äranägemisel toimetada.³⁴

Siit selgub, et kuigi iseenesest oli ka Eesti seadusloojate teadvusse jõudnud arusaam modernsest paternalistlikust lähenemisest tööõigusele, siis ometi polnud niisugused ideed veel sedavõrd juurdunud, et kiirelt üles kaaluda lepinguvabaduse printsiibi austamist igasuguste lepingute puhul. Võiks ju väita, et ka tööandjat enam kaitsvast positsioonist sooviti arhailise paternalismi ilminguna kinni hoida, ent see oleks ilmselt mõnevõrra meelevaldne – on loomulik, et kaalutakse kõigi lepingupoolte huve ja antud juhul käib jutt pigem sellest, et tööandja ei jääks ebarproportsionaalselt nõrgendatud seisus.

³³ Peep 2005, lk 25, 27

³⁴ Asutava Kogu I istungjärk. Protokollid nr. 1-27. Tallinn: 1919

1921. aasta 22. septembril ühines Eesti Vabariik Rahvasteliiduga ja sai seeläbi ka Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni liikmeks. Aastatel 1921-1940 ühines Eesti 21 Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konventsiooniga.³⁵ Siit nähtub, et kuigi kehtiv õigus lähtus omariikluse algusaastail Vene seadustest, siis uute seaduste loomisel otsiti eeskujud ikkagi rohkem Euroopast.

³⁵ Peep 2005, lk 36

2. Tööõiguse õpetamine Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 1918-1940

2.1. Tartu Ülikool ja õigusteaduskond aastatel 1918 ja 1919

Tartu Ülikoolile tähendas 1918. aasta rida kiireid muudatusi. 1918. aasta veebruaris Tartusse jõudnud Saksa sõjaväekomandole oli tehtud ülesandeks taastada Tartus *Landesuniversität*, milleks Tartu Ülikool ka 7. märtsil 1918. aastal kuulutati. Samas Jurjevi Ülikooli õppejõud, sealhulgas ka õigusteaduskonna omad, lahkusid 1918. aasta suvel Voroneži, kus pidid asuma looma uut ülikooli. Ka *Landesuniversität* ei saanud Tartus õieti tööle hakatagi – see jõudis tegutseda vaid 16. septembrist 1918 kuni sama aasta novembri lõpuni, detsembri esimesel päeval anti ülikool eestlastele üle.³⁶ Eesti Vabariigi Tartu Ülikool alustas tööd 1. detsembril 1919.³⁷

Mis puutub tööõiguse õpetamisse, siis tuleb selle valdkonna temaatikat käsitletava perioodi algusaastail otsida haldus- ehk administratiivõiguse ainetest, kuivõrd tööõigust esialgu just haldusõiguse alapeatükina käsitleti. 1918. aastast on küll säilinud loengukavasid, mille andmeil pidanuks siis veel Jurjevi Ülikoolis kevadsemestril³⁸ neli tundi nädalas lugema administratiivõiguse loenguid dr L. A. Challande, ent temagi oli samal aastal Voroneži ümber asunute³⁹ seas. 1918. aasta sügissemestril pidanuks loengukavast⁴⁰ lähtuvalt õigusteaduskonnas professor H. Helfritzi poolt loetama aineid “Saksa ja Preisi administratiivõigus” ning “Harjutusi riigi- ja administratiivõigusest”, ent tõsisemat järjepidevat õppetööd sel aastal siiski toimuda ei saanud, kuivõrd Helfritz oli mõnda aega ametis kuraator T. Schiemanni asendamisega ning üsna varsti ka saksakeelse ülikooli tegevus lõppes seoses Saksa vägede taandumisega Eestist.⁴¹

³⁶ P. Järvelaid. 360 aastat TÜ õigusteaduskonda. Eesti Jurist 1992 nr 5 lk 346-347

³⁷ I. Rebane. Ilmar. Tartu Ülikooli õigusteaduskond omariikluse aastail (1919-1940). - Eesti Jurist. 1990/1, lk 60

³⁸ *Obozrenie lektii v Jurjevskom Universitete 1918. g. I semestr.* Tartu: 1918, lk 4

³⁹ Siilivask, Karl. (koost) Tartu Ülikooli ajalugu II. 1798 – 1918. Tallinn: Eesti Raamat 1982, lk 332

⁴⁰ *Vorlesungsverzeichnis der Universität Dorpat für das Herbstsemester.* Tartu: 1918. Tartu, lk 7

⁴¹ Järvelaid *op. cit.*, lk 346-347

Eestikeelses Tartu Ülikoolis alustati tööd 1. detsembril 1919 ning selles oli oma kindel koht täita ka õigusteaduskonnal. Veelgi enam, kuivõrd Eesti Vabariik loodi demokraatliku õigusriigina ning sellele sisu andmiseks oli vaja pädevate õigusteadlaste panust, siis muutus kvaliteetse eestikeelse õigushariduse andmine eriti oluliseks. “Omariikluse oludes sai õigusteaduskonna ülesandeks välja arendada Eesti õiguskorda käsitlev juriidiline teadus, hoolitsemine eesti õigusteadlaste juurdekasvu eest ning kaasa aidata õiguskultuuri taseme tõstmisele,” on Ilmar Rebane situatsiooni kokku võtnud.⁴²

Õigusteaduskonna taasavamist oli hakatud ette valmistama 1919. aasta suvel, mil selle ajutiseks dekaaniks ning sügisel ka riigiõiguse professori kohatäitjaks nimetati Nikolai Maim ja vastavalt rahvusvahelise õiguse professori ning Rooma õiguse dotsendi kohusetäitjaiks Ants Piip ja Jüri Uluots. Reaalne õppetöö algas 1920. aasta jaanuaris.⁴³

Leo Leesment on 1919. aastaga alanud ning 1927. aastaga lõppenud perioodi õigusteaduskonna arengus pidanud eeskätt vene õigusteadusest mõjutatuks⁴⁴ Suur osa kehtinud õigusest, mida aegamööda ümber vaatama hakati, oli pärit vene õigusruumist ning samuti ka teooria, mis sellega kaasas käis. Samal ajal tuli aga tegeleda eestikeelses ülikoolis eestikeelse õigusterminoloogia loomisega, kusjuures eesti keelt hästi valdavaid õppejõude esialgu nappis.⁴⁵

Õppejõudude leidmine vastavatud teaduskonda oli keeruline, sest Nikolai Maim oli 1909. aastal surnud Friedrich Martensi kõrval ainuke enne Eesti Vabariiki teaduskraadi omandanud eestlasest õigusteadlane. Nii tuli õppejõududena kasutada teiste rahvuste esindajaid, millest tulenevalt ka kõiki loenguid ei saanud eesti keeles pidada. Isegi pärast järeleandmisi loengute keele osas oli võimalik üliõpilastele 1920. aasta kevadel kuulamiseks pakkuda vaid seitset ainet. Teiste hulgas jäid ette kandmata ka administratiivõiguse loengud.⁴⁶ Nikolai Maim on siiski olukorda tõlgendanud nõnda, et pidas näiteks teoreetiliste tööde avaldamise puhul keelest tähtsamaks nende mõtete ja seisukohtade sarnasust rahva omadega, millisel juhul saavat neid selle rahva mõtteviisi viljaks pidada.⁴⁷

⁴² Rebane 1990, lk 60

⁴³ Rebane *op. cit.*, lk 60

⁴⁴ Leesment, Leo Teadustöö Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 1919-1940. Eesti Jurist 1992/7.

⁴⁵ Järveldid 1992: lk

⁴⁶ Rebane 1990, lk 60-61

⁴⁷ Järveldid 1992: lk

2.2. Nikolai Maim

Nikolai Maim sündis 1884. aastal 15. veebruaril Tartus, kus 1893. aastal astus ka poisslaste gümnaasiumi. 1902. aastal jätkas Maim õpinguid aga Peterburi 6. gümnaasiumis, mille lõpetas 1903. aasta kevadel.⁴⁸ Gümnaasiumi lõpetamine Peterburis võimaldas Maimil sama aasta sügisel astuda sisse Peterburi Ülikooli õigusteaduskonda, kust lahkus 1908. aasta kevadel, et lõpetada oma õpingud hoopis Moskva Ülikooli õigusteaduskonna juures 1909. aasta kevadel I järgu diplomiga. Nikolai Maimi diplomitöö valmis aktsiaseltside arengust Vene riigis.⁴⁹

Pärast ülikooli lõpetamist oli Maim registreeritud vandeadvokaadina, ent töötas järgmisel paaril aastal oma isa alluvuses - oli tema advokaat ja seaduslik esindaja. 1911. aastal kavatses Maim pürgida Vene Riigiduumasse, ent plaan jäi ellu viimata.⁵⁰

Oma õpinguid otsustas Nikolai Maim jätkata Tartu Ülikoolis, kus töötas 1914. aastani professor Challande'i juhtimisel ning sooritas 1915. aastal magistrieksami riigiõiguse alal. Pärast magistrikraadi omandamist kolis Maim tagasi Peterburgi. Seal asus ta tööle siseministeriumisse Kohalikkude Asjade Peavalitsusse, kus töötas 1917. aasta riigipöördeni.⁵¹

1917. aasta sügisel abiellus Maim Kolga-Jaanist pärit Elisabet Tiedtiga ning kolis seejärel sõjaoludes uuesti Eestisse. Pärast Saksa okupatsiooni lõppu 1918. aasta sügisel kutsuti ta Tallinnasse Eesti vabariigi siseministeriumi tööd korraldama. Kui algas Vabadussõda ning Tartu okupeeriti enamlaste poolt, asus Tallinnasse ümber terve Maimi perekond. Maim jätkas tööd nüüd juba välisministeriumis, kuni hakkas koos Peeter Pöldiga ajama asju Tartu Ülikooli taasavamiseks. 1919. aasta detsembris see ka õnnestus.⁵²

⁴⁸ Maim, Nikolai. Minu elulugu, nagu ta mulle näis. – Strauss, Kristin (koost) Mundoloogia. Tartu: Ilmamaa. 2008. lk 386

⁴⁹ Maim *op. cit.*, lk 387

⁵⁰ Maim *op. cit.*, lk 387

⁵¹ Maim *op. cit.*, lk 387

⁵² Maim *op. cit.*, lk 387-388

Tartu Ülikoolis oli Nikolai Maim tegev professorina, õigusteaduskonna dekaanina, akadeemilise kohtu esimehena. 1920. aastal oli Maim veel Asutava Kogu liikmeks kuni selle laialimine kuni.⁵³ 1928. aastal kaitses Nikolai Maim oma doktoritöö teemal “Parlamentarism ja suveräänne riik”⁵⁴.

Käesoleva bakalaureusetöö seisukohalt on aga huvipakkavam Nikolai Maimi töö just administratiivõiguse professorina. Nikolai Maim asus administratiivõiguse loenguid andma 1920. aasta kevadsemestrist ning tegi seda ka järgmisel kahel kevadel.⁵⁵ Sügissemestritel pidas Nikolai Maim loenguid ka riigiõpetuses ja -õiguses⁵⁶.

Nikolai Maimi poolt loetud loengute sisust tööõiguse osas annab aimdust 1923. aastal koostatud konspekt⁵⁷. Töökaitse pealkirja all on tööõiguse valdkonda loenguis puudutatud vaid ühel päeval. Paraku ei selgu konspektist konspekterija isik ning et tegemist on ilmselt loengumärkmete otsese ümbertrükiga, mis aja jooksul ka rohkesti kasutamist on leidnud, siis on selle tekst väga raskestiloetav ning lünklik. Selgub siiski, et professor Maim kinnitas oma loengutes samuti töökaitse valdkonna arengu tihedat seotust tööstuse arenemisega ning tõi välja, et seoses tööstuse kiire arenguga 18. sajandil Inglismaal ja Saksamaal on seal ka töökaitse valdkonnaga varem tegelema hakatud. Samas seletab ta, et Venemaal hakkas tööstuses kiire kasvu periood alles 19. sajandi alguses ning seega tekkis ka alles siis vajadus vastava regulatsiooni järele.⁵⁸

Tähelepanu on juhitud, et töökaitseadused on toona olnud rohkem vabrikutöölise huve arvestavad, aga siht on võetud kõigi töölise huve kaitsta.⁵⁹ Juttu on olnud töökomissaridest⁶⁰ aga konspekti tekst on selles osas niivõrd lühenditerohke ja segane, et kokkuvõtte tegemine

⁵³ Maim 2008, lk 388

⁵⁴ Maim *op. cit.*, lk 388

⁵⁵ Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1920 I. poolaastal. 1920. Tartu, lk 5; Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1921. aasta I poolaastal. 1921. Tartu, lk 6; Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1922. aasta I poolaastal. 1922. Tartu, lk 9

⁵⁶ Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1920 II. poolaastal. 1920. Tartu, lk 8; Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1921 II. poolaastal. 1921. Tartu, lk 7; Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1922 II. poolaastal. 1922. Tartu, lk 7

⁵⁷ Administratiivõigus: prof. Maimi 1923 I loengude järel. Tartu ülikooli üliõpilaste väljaanne juura- ja kaubandusteadlastele. Tartu: Chr. Jürgensi paljundamise büroo, 1923.

⁵⁸ Administratiivõigus... 1923, lk 48

⁵⁹ Administratiivõigus... 1923, lk 48

⁶⁰ Administratiivõigus... 1923, lk 49

on raskendatud. Lühidalt on peatunud tööliste mõeldud kindlustuse saamise variantidel nagu kindlustus tööõnnetuste, haiguse või naiste puhul ka emaks saamise puhul⁶¹.

Nikolai Maimi isiklik uurimishuvi keskendus ennekõike siiski riigiõigusele ja -õpetusele. Tema enda seletuste kohaselt pidas ta sealjuures olulisemaks teoreetilis-filosoofilisi mõttekäike selle osas, milline peaks olema kultuursele riigile kohaseim viis seadusi luua ja rakendada. Maim uuris parlamentarismiga seonduvaid küsimusi ja jõudis edaspidises elus arusaamisele, et riik sellisena, nagu seda toona (ja ilmselt ka veel 21. sajandil) mõisteti, ei pruugi olla kõige täiuslikum ühiselu vorm. Sel teemal avaldas Maim näiteks juba 1931. aastal traktaadi “Völkerbund und Staat”. Edaspidi köitis Maimi riikluse ja rahvuse käsitlemise asemel inimkonna ja kogu maakera vahelise suhte uurimine. Selleteemalist traktaati käis ta ette valmistamas 1935. ja 1936. aastal Pariisis. Traktaat sai valmis 1937. aastaks, ent ilmus lõpuks saksakeelsena ja Saksamaal pealkirja all “Weltwissenschaft”. Oma eksiilis ilmunud tekstides propageerib Maim ka edaspidi ideed mundoloogiast – maailmateadusest, mis peaks keskenduma inimeste ja maakera vahelise suhte uurimisele.⁶²

2.3. Istvan Csekey

Alates 1923. aasta sügissemestrist asus administratiivõiguse ainet lugema Ungari päritolu külalisprofessor Istvan (loengukavades Stefan) Csekey⁶³. Istvan Csekey sündis 2. veebruaril 1889 Ungaris Szolnokis. Edukale lõpetamisele kohalikus riiklikus gümnaasiumis järgnesid õpingud Euroopa ülikoolides – Koloszvaris, Strasbourgis, Heidelbergis ja Berliinis. 1911. aastal sai ta Koloszvari Ülikoolis riigiteaduste doktoriks ning kaks aastat hiljem omandas samas ka õigusteaduste doktori kraadi. Ungaris uuris ta esialgu sealse kuningriikliku riigivormiga seonduvaid küsimusi, näiteks troonipärimisõigust.⁶⁴

⁶¹ Administratiivõigus... 1923, lk 50

⁶² Maim 2008. lk 394-395, 397-399

⁶³ Eesti Wabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kawa 1923 II. poolaastal. 1923. Tartu: Postimehe trükikoda, lk 6

⁶⁴ Kalle, Ilmar. Istvan Csekey Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna õppejõuna (1923-1931). Diplomitöö. Tartu. 1994, lk 5-8

1923. aastal kandideeris Csekey Tartu Ülikooli administratiivõiguse professori kohale ning osutus valituks. Edu konkursil tõid talle saksakeelsed artiklid Ungari pragmaatilise sanktsiooni originaalkäsikirja leidmisest ning parlamendivalimiste kontrollist.⁶⁵

Administratiivõiguse loenguid hakkas Csekey Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas pidama 1923. aasta teisest semestrist, kusjuures talle anti luba pidada loenguid järgmisel viiel aastal loenguid veel saksa keeles.⁶⁶ Õppejõu palvel seda luba veel ka pikendati mitmel korral, nii et ta suhtlustasandil eesti keele omandamisest hoolimata ilmselt loengutes selle täieliku kasutamiseni ei jõudnudki. Peeter Põld on meenutanud, et välisõppejõudude keelenõuete osas oldi paindlikud, sest oli suuri raskusi üldse kelleltki nõusoleku saamiseks Tartusse õpetama tulla⁶⁷.

Tartu Ülikoolis õppejõuks olemise vältel viibis professor Csekey mitmel korral teadustöö tegemise eesmärgil lähetusel välisriikidesse. Ta külastas Prantsusmaad, Saksamaad, aga ka Ungarit ja Soomet ning suundus lõpuks 1931. aastal õpetama Ungari Szegedi Ülikooli õigusteaduskonda.⁶⁸

Samal ajal asus 1925. aasta teisel poolaastal administratiivõiguse praktikume läbi viima toona riigikohtunik Anton Palvadre.⁶⁹ Võib arvata, et neis tegeleti mingilgi määral ka tööõiguse küsimustega, kuivõrd selle ilmumiseni eraldi ainena läheb veel aega, ent kuna allikmaterjali selles osas pole õnnestunud leida, siis jääb see teooria vaid oletuse tasemele.

Stefan Csekey haldusõiguse loengutest on koostatud konspekt, ent see on tema 1929-1930 õppeaasta loengute kohta, mil A.-T. Kliimann oli juba alustanud eraldi tööõiguse loengutega. Nendele on nimetatud konspektis ka viidatud.⁷⁰ Seega on tööõiguse osa Csekey haldusõiguse kursuse (õieti veel lühikursuse) konspektis üsna napp ning piirneb lihtsalt ära märkimisega haldusõiguse eriharude kirjelduses. Tööõigust peeti konspekteritud Csekey loengutes huvipakkuvaks vaid ulatuses, mis puutub töökaitseesse ning tööliskindlustusse. Lühidalt on välja toodud, millistest õigusaktidest tulenevad tööliste ja põllutööliste töökaitseõigused, ning

⁶⁵ Kalle 1994, lk 15

⁶⁶ EAA.2100.2a.6, lk 11

⁶⁷ P. Põld. Tartu Ülikool 1918-1929. Ülevaade Eesti Ülikooli kujunemisest tema esimesel aastakümnel. Tartu: 1929, lk 23-24

⁶⁸ EAA.2100.2a.6, lk 7, 22, 28,33, 51; EAA.2100.2.86, lk 139, 179

⁶⁹ Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1925. aasta II poolaastal. 1925. Tartu: Postimehe trükikoda

⁷⁰ Pärli, Bruno (toim). Haldusõiguse lühike kursus (S. Csekey loengute järgi). Tartu: B. Pärli, 1931, lk 132

kirjeldatud töökaitsekomissaride ülesandeid. Juhitud on tähelepanu tööliste võimalusele saada kindlustatud tööõnnetuste ja haiguste vastu.⁷¹

Csekey enda tööd nii Tartu Ülikoolis viibides kui ka hiljem Szegeedi Ülikooli professoriks asudes keskendusid enamjaolt avalikule õigusele, eriti riigi- ja administratiivõigusele Ungaris ja Eestis. Samas on Csekeylt ka kirjutisi haridusest, kultuurist ning hõimurahvaste probleemidest.⁷²

Nii N. Maim kui ka S. Csekey käsitlesid tööõiguse teemasid oma loengutes haldusõiguse osana. Säilinud konspektidest ei jää muljet, et sealjuures oleks jagunud aega pikemaks teoreetiliseks aruteluks. Pigem on keskendutud ikkagi kehtivast õigusest mingi vähem või rohkem selge pildi loomisele. See on arusaadav, kuivõrd omariikluse algusaastail pidi tõesti olema peamiseks küsimuseks, millised seadused kelle suhtes kehtivad ning milliste igapäevaelu valdkondade reguleerimiseks neid juurde luua vaja on.

2.4. Artur-Tõeleid Kliimann

1928. aastaga algas Järvelaidi ja Leesmenti järgi Tartu Ülikooli õigusteaduskonna jaoks uus periood, mil toimus kindlam pööre vanade traditsioonide murdumise suunas. See periood jõudis lõpule õigusteaduskonna asutamise 300. juubeli tähistamisega.⁷³

1928. aasta kevadsemestril asus õppeülesande täitjana praktikumi “Harjutusi kirjalike töödega avalikust õigusest” koos professor Stefan Csekey’ga ning iseseisvalt Eesti administratiivprotsessi õiguse loenguid andma Artur-Tõeleid Kliimann⁷⁴.

Kliimann sündis 15. jaanuaril 1899. aastal Meeksi vallas⁷⁵. Ta õppis esialgu kohalikus Pedaspää vallakoolis, siis Räpina kihelkonnakoolis ning Räpina Kõrgemas algkoolis, mille lõpetas 1915. aastal väga heade hinnetega. Järgnevad aastad 1917-1920 veetis Kliimann sõdurina. Samas 1919. aastal otse Vabadussõjast tulnuna sooritas Kliimann sõdureksternina

⁷¹ Pärl 1931, lk 132-135

⁷² Kalle 1994, lk 78

⁷³ Järvelaid 1992, lk 367-368

⁷⁴ Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1928. aasta I poolaastal. Tartu: Tartu Ülikool 1928, lk 9-10

⁷⁵ Undrest 1992, lk 8

Tartu Õpetajate Seminari juurde moodustatud komisjoni ees gümnaasiumi lõpueksami. Kliimann demobiliseeriti ajapikendusele määramata ajaks hariduse jätkamiseks 1. septembril 1920. aastal. Seejärel saadeti ta Eesti Vabariigi Sõjakooli Tallinnas, mille lõpetas järgmisel aastal ohvitserina. Sõjakooli diplom käes, astus Kliimann kohe õppima Tartu Ülikooli õigusteaduskonda.⁷⁶

1922. aastal esitas Kliimann ülikooli aastapäevale pühendatud konkursile oma uurimustöö riigiõigusest teemal “Riigipea osa parlamentaarse riigikorra juures”. Töö jättis sügava mulje seda retsenseerinud ja samal ajal oma doktoritööd “Parlamentarism ja suveräänne riik” kirjutanud Nikolai Maimile. Töö hinnati auhinna vääriliseks ja võeti ühtlasi arvesse diplomitööna. 1923. aastal lõpetas A.-T. Kliimann õigusteaduskonna I järgu diplomiga.⁷⁷

Ajaks, mil Kliimann asus ülikoolis tööle õppejõuna andma, oli ta viibinud 1924. aastal Tartu Ülikooli teadusliku stipendiaadina Berliinis ning 1925. aastal Viinis, kus muu hulgas kuulus ka prof Fritz Hawelka loenguid tööõigusest ja töötas professor Hans Kelseni juhendamisel, ning 1927. aastal kaitsnud õigusteaduses magistrikaadi.⁷⁸

1929. aasta sügissemestril ilmub esmakordselt Tartu Ülikooli loengukavadesse eraldi tööõiguse aine ning selle kõrval ka praktikum “Süsteemimis- ja analüüsiharjutusi Eestimaa tööõiguse alalt”.⁷⁹

1933. aastal sai Kliimannist haldusõiguse professor ning talle määrati ka Rockefelleri Fondi stipendium, mida ta samal ja järgmisel aastal kasutas teadustööks välisreisidel Saksamaale, Austriasse, Itaaliasse ja Prantsusmaale. Sealjuures selgub tema õigusteaduskonna toonasele dekaanile Nikolai Maimile lähetatud kirjadest, et erilisel keskendus tema uurimishuvi just tööõiguse valdkonnale.⁸⁰

⁷⁶ Undrest 1992, lk 9

⁷⁷ Undrest *op. cit.*, lk 15-16

⁷⁸ EAA.2100.2.357, lk 111

⁷⁹ Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1929. aasta II poolaastal. 1929. Tartu, lk 5

⁸⁰ EAA.2100.2.357

1934. aastast pärineb Richard Ränki koostatud A.-T. Kliimanni haldusõiguse, haldusprotsessi ja tööõiguse loengute autoriseeritud konspekt⁸¹. Tööõigus on selles defineeritud kui õigus, mis korraldab proletariaadi tehtavat ehk sõltuvat tööd. Sõltuv töö omakorda on määratletud tööna, mida tehakse eravõimu käsutuses. Töövõtja ja tööandja loetakse nende omavahelistes suhetes eraõiguslikeks normiisikuteks. Erinev on lugu tööandjate, ametnike, ametiasutuste ja käitise- ja kutse-esinduste vahelistes suhetes. Kõiki neid loetakse sel juhul avalik-õiguslikeks normiisikuteks.⁸² Ka tööõigussuhte mõiste seletamisel on konspektis toodud välja asjaolu, et sellel on nii eraõiguslikke (töösuhe) kui ka avalik-õiguslikke vorme (käitissuhe, kutsesuhe, riigisuhe)⁸³. Kui töösuhel saab olla nii eraõiguslikke kui ka avalik-õiguslikke elemente, siis töökaitset on kirjeldatud puhtalt avalik-õigusliku tööõiguse valdkonnana⁸⁴.

Konspektis on pööratud tähelepanu ka sellele, kas tööõigus tervikuna tuleks paigutada pigem eraõiguse või avaliku õiguse alla. Küsimuse lahendamisel on toetunud Leipzigi ülikooli professor Lutz Richteri seisukohale, et tööõigus ongi midagi vahepealset, aga et selle täpne liigitamine on tegelikult ebaoluline, kuivõrd lähtuda saabki vastavalt vajadusele tööõiguse avalik- või eraõiguslikest aspektidest.⁸⁵ Richard Ränk on siiski ära märkinud, et A.-T. Kliimanni arvates polnud niisugune seisukoht korrektne. Kliimanni nägemuses olid tööõiguse eraõiguslikud aspektid pigem ajaloolise arengu jäänukid, mis aegamööda pidid kaduma. Tööõiguse avalik-õiguslikul alusel loomise toetajana on välja toodud ka Heinz Pothoff.⁸⁶

Tööõiguse valdkonna teoreetiliste aluste määratlemisele järgneb konspektis ootuspärane info tööõigussuhte kujunemise ajaloost, töölepingu sõlmimisest, töötaja ja tööandja õigustest ja kohustustest, kehtivatest töökaitse normidest, aga põhjalikumalt peatutakse ka streigi, boikoti ja lokaudi teemadel ning käitiste sisseseade turvalisuse tagamise õiguslikul regulatsioonil.⁸⁷

Samuti 1934. aastal on ilmunud P. Rängeli koostatud konspekt samade loengute põhjal⁸⁸. Käsitletavad teemad on samad kui Richard Ränki konspektis, aga sellest ei leia niisugust

⁸¹ R. Ränk (koost). Haldusõiguse, haldusprotsessi ja tööõiguse autoriseeritud konspekt. A.-T. Kliimanni loengute j.t õppevahendite põhjal. Tartu: Haldur 1934

⁸² Ränk 1934 lk 305-306

⁸³ Ränk *op. cit.*, lk 314-318

⁸⁴ Ränk *op. cit.*, lk 320

⁸⁵ Ränk *op. cit.*, lk 320

⁸⁶ Ränk *op. cit.*, lk 321-322

⁸⁷ Ränk *op. cit.*, lk 330-361

⁸⁸ P. Rängel (koost). Haldusõigus, haldusprotsessiõigus ja tööõigus. Viljandi: 1934

pikemat peatumist tööõiguse avalik-õigusliku või eraõigusliku iseloomu küsimusel. Sarnaselt Ränki konspektiga on toodud välja nii selle avalik-õiguslikke kui ka eraõiguslikke jooni, aga pikema arutluse asemel on vaid lakooniliselt märgitud, et kuigi Eesti tööõigusel on tsaristlik eraõiguslik alus, siis võib selle siiski kindlalt paigutada avaliku õiguse alla.⁸⁹

1938. aasta sügissemestrist loodi õigusteaduskonna juurde sotsiaalteaduste professor. See jäi küll esialgu täitmata, ent 1936. aastal haldusõiguse korraliseks professoriks saanud Kliimann luges sel semestril ainet “Sotsiaalteadused I: tööõigus”.⁹⁰

Veel üks konspekt, mis osaliselt sisaldab infot A.-T. Kliimanni jagatud teadmisi tööõiguse alal, on Väino Langi ja Elmar Kruusi poolt koostatud 1939. aastal⁹¹. Tegemist ei ole tööõiguse loengute konspektiga, vaid selles on tööõiguse küsimusi puudutatud haldusõiguse kursuse raames majandushalduse all kaubandusel ja tööndusel peatudes. Oluliseks on selles vallas peetud selgitada suur-, kesk-, ja väikekäitiste mõisteid kehtiva seaduse kohaselt, kuivõrd nende kohta esitatavad nõuded olid erinevad. Konspekti see osa keskendubki tegelikult rohkem käitiste asutamise loa taotlemise jms küsimustele ehk mitte niivõrd otseselt tööõigusesse või kitsamalt töökaitsele puutuvale.⁹²

Oma teadustegevuses keskendus Kliimann siiski tööõigusele lisaks ka muudele teemadele – temalt ilmus töid näiteks konstitutsiooniõigusest, administratiivakti teooriast, riigi ja omavalitsuse õiguslikust vahekorrast, õiguskantsleri võimalustest õiguskaitset pakkuda jms.⁹³

1940-1941 täitis A.-T. Kliimann ka nüüd juba Tartu Riikliku Ülikooli haldusprorektori ülesandeid. 1941. aastal peeti ta Tartu hõivanud Saksa vägede poolt kinni ja lasti maha.⁹⁴

A.-T. Kliimanni poolt tööõiguse vallas käsitletu on juba hoopis laiema haardega kui võib järeldada N. Maimi ja S. Csekey puhul. Kuna ilmuvad eraldi tööõiguse loengud ning seeläbi ka suureneb sellele teemale pühendatav maht, siis on loogiline, et enam jääb aega selle spetsiifilisematesse aspektidesse süveneda. Hoopis rohkem leidub nüüd loengumärkmetes

⁸⁹ Rängel 1934, lk 74-75

⁹⁰ Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1938. aasta I poolaastal. 1938. Tartu, lk 5

⁹¹ Kehtiv haldusõigus. Konspekt. Autoriseerinud prof A.-T. Kliimann. Koost. Väino Lang ja Elmar Kruus. Tartu 1939

⁹² Lang ja Kruus 1939, lk 157-162

⁹³ Undrest 1992, lk 107-111

⁹⁴ Vihalem 1977, lk 426

tähelepanu pööramist sellele, mida üldse hõlmab tööõigus ning kas tööõigus kuulub loomuselt avaliku või eraõiguse alla.

2.5. Paul Vihalem

Paul Vihalem sündis 17. mail 1910 Lihulas. Keskhariõuduse omandas ta 1929. aastal Paide ühiskümnaasiumist ning järgmisel aastal astus Tartu Ülikooli, mille lõpetas 1935. aastal *cum laude*. Aastatel 1935. kuni 1938. aastani oli ta Tartu Ülikoolis juures stipendiaadina administratiiv- ja tööõiguse alal. 1939. aasta kevadsemestril asus Vihalem Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas andma loenguid aines “Kehtiv töö- ja sotsiaalkindlustuse õigus”. Ühtlasi oli ta määratud sotsiaalteaduste professuuri õppeülesande täitjana.⁹⁵

Paul Vihalemma loengutest käesolevas bakalaureusetöös vaadeldaval perioodil leidub kaks üliõpilaste poolt koostatud konspekti. Esimene puudutab sotsiaalhalduspoliitika loenguid, mis pidid olema sotsiaalhalduspoliitiliseks sissejuhatuses töö- ja sotsiaalkindlustus-õigusele. Selle kursuse läbimisele pidid järgnema loengud tööõiguse üldosast ehk teoreetilisest tööõigusest ning tööõiguse eriosast ehk kehtivast tööõigusest.⁹⁶ Paraku ei ole õnnestunud nende sisu hõlmavaid konspekte leida. Loengute raames on töölepingu sõlmimise vabaduse küsimust, sotsiaalse olustiku ja selle reformimise mõju palgale ja tööajale ning sotsiaalhalduspoliitikat teostavate asutuste toimimist.⁹⁷

Kuivõrd loengute rõhuasetus on olnud sotsiaalhalduspoliitikal, siis keskendutakse ka konspektis kehtiva õiguskorra asemel selle teoreetilisematele aspektidele. Näiteks lepinguvabaduse puhul on toodud välja, et juriidiline lepinguvabadus ei pruugi endaga kaasa tuua sotsiaalset vabadust nende sõlmimisel, kuna lepingu pooled on sotsiaalselt ebavõrdsed⁹⁸.

Tähtsamaks on peetud tööõiguses tüüpiliste küsimuste nagu palk ja tööaeg puhul analüüsida nende reguleerimise ühiskondlikke aspekte. Täpsemalt seda, millised arengud ühiskonnas on

⁹⁵ P. Vihalem, Kehtiv tööõigus. 1939. aasta esimese semestri loengute autoriseeritud konspekt. Tallinn: K-Ü. Sõprus 1939, lk 1

⁹⁶ P. Vihalem, Paul. Sotsiaalhalduspoliitika. Autoriseeritud konspekt/ koostanud Elmar Kruus. Tartu: Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus 1939, lk 3

⁹⁷ Vihalem, Sotsiaalhalduspoliitika, lk 3

⁹⁸ Vihalem. Sotsiaalhalduspoliitika, lk 12-13

ühe või teise muutuse regulatsioonis esile kutsunud ning millised võimalikud tulevased muutused võiksid ühiskonnale kasulikud olla. Pikalt on arutletud näiteks õiglase palga üle ning Vihalem on pakkunud välja põhimõtted, mis peaks selleni viima. Nimelt peaks palk olema vastavuses tehtava töö hulga, tööandja majanduslike võimete ja töölise vajadustega.⁹⁹ Arutletud on ka palga maksmise üle rahas või naturaalpalgana ja välja toodud mõlema variandi häid ja halbu külgi.¹⁰⁰ Sarnane analüüs on toimunud ka töö- ja puhkeaja erineva ulatuse kohta¹⁰¹.

Eraldi peatükk on pühendatud veel sotsiaalhalduspoliitikat teostavatele ametiorganitele – riigile laiemalt seaduste loojana, aga ka kitsamalt tööinspeksiooni kujul nende seaduste järgimise kontrollijana ja tööliste kutseühingutele, kes siis peaks samuti hea seisma tööliste eest vajadusel neile selleks seadusega lubatud protesti meetmeid kasutades.¹⁰²

Teine konspekt kannab pealkirja “Kehtiv tööõigus” ja selles käsitletakse tähtsamaid tööõiguslikke institute. Töösuhteõigust on vaadeldud vaid Tööliste töölepingu seaduse ulatuses ning seega jäetud meremeeste, metsatöölise ja eraettevõtetees vaimutöö tegijate töösuhted käsitlemata. Huvitaval kombel on ka viidatud, et 1938. aasta sügissemestril pidas professor Kliimann eriloenguid tööõiguse teoreetilistest mõistetest, ent sama semestri loengukavast¹⁰³ lähtudes on Kliimann siis pidanud mitmesuguseid erinevaid loenguid ja praktikume haldusõigusest ja –protsessist. Võimalik, et nimetatud sisuga info sisaldus mõnes neist. Veel on Paul Vihalemma loengute konspektis välja toodud, et hetkel kehtivaid tööõiguslikke akte pole suudetud piisava süsteemsuse ja ülevaatlikkusega seni seaduste kogusse koondada ning selles vallas leidub palju puudulikku terminoloogiat ja vasturääkivusi.¹⁰⁴

Oma 1977. aastal ajakirjas Nõukogude Õigus ilmunud artiklis Tartu Ülikooli ajaloost on Vihalem ise märkinud, et toonased prorektorid J.Uluots ja E. Kant soovisid 1940. aasta kevadel viia sotsiaalteaduste professuuri õigusteadukonnast üle hoopis majandusteaduskonda põhjendusega, et Vihalem on kommunistlike vaadetega. Ajalugu kulges siiski nii, et 21. juunil

⁹⁹ Vihalem. Sotsiaalhalduspoliitika, lk 27-33

¹⁰⁰ Vihalem. *op. cit.*, lk 37-39

¹⁰¹ Vihalem, *op. cit.*, lk 50-55

¹⁰² Vihalem, *op. cit.*, lk 60-95

¹⁰³ Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1938. aasta II poolaastal 1938. Tartu, lk 4

¹⁰⁴ Vihalem. Kehtiv tööõigus, lk 3

1940. aastal leidis Eestis aset riigipööre ja dekaan H. Kadari otsusel paluti Vihalemmal 1940. aasta sügisel jätkata tööõiguse loengutega ning ühtlasi võtta üle ka seni professor Uluotsa poolt loetud õiguse teooria aine õpetamine.¹⁰⁵ Õppeaasta 1940.-1941. möödus nõukogulikus vaimus ja mitmesuguste ümberkorraldustega¹⁰⁶.

1941. aastal algas Eestis Saksa okupatsioon. 14. oktoobrist 1941. aastal avaldati Saksa sõjalise juhtkonna määrus, mille kohaselt jäid Eestis kehtima kõik 21. juuni 1940 seisuga kehtinud seadused ja määrused, mida ei oldud erimäärustega muudetud või mis polnud kehtiva korraga vastuolus¹⁰⁷. Tartu Ülikooli osas plaaniti siiski suurelatuslikke muutusi ning õigusteaduskond alustas uuesti tööd 1942. aasta sügisest. Tööle pani piiri 1944. aasta veebruaris välja kuulutatud üldmobilisatsioon.¹⁰⁸ 1944. aasta hilissügisel jätkas nüüd juba Tartu Riiklik Ülikool ja ühtlasi ka õigusteaduskond tegevust 1940.-1941. õppeaastast pärineva töökorralduse alusel¹⁰⁹. Teaduskonnas jätkas oma tööd ka P. Vihalem – alates 1945. aastast riigi ja õiguse ajaloo ning teooria kateedri juhatajana¹¹⁰.

P. Vihalemi viimastel okupatsiooni-eelsetel aastatel peetud tööõiguse-alaste loengute rõhuasetus on selgelt rohkem tööõiguse reguleerimise sotsiaalsel poolel. Ette olid nähtud eraldi loengud selle sotsiaalse aspekti, mida peeti vajalikuks eelteadmiseks tööõiguse üld- ja eriosa omandamisel, kirjeldamiseks ja analüüsimiseks.

¹⁰⁵ Vihalem, Paul. TÜ õigusteaduskond 1919-1840. - Nõukogude õigus 1977 nr 6, lk 426-427

¹⁰⁶ K. Siilivask, H. Palamets (koost). Tartu Ülikooli ajalugu III. 1918-1982. Tallinn: Eesti Raamat 1982, lk 167-168

¹⁰⁷ S. Zetterberg. Eesti ajalugu. Tallinn: Tänapäev 2009, lk 509

¹⁰⁸ K. Siilivask, H. Palamets (koost). *op. cit.*, lk 173-175

¹⁰⁹ K. Siilivask, H. Palamets (koost). *op. cit.*, lk 181

¹¹⁰ H. Kings. TÜ õigusteaduskond 1940-1977. - Nõukogude õigus 1977 nr 6, lk 428

3. Tööõigusteaduslikud publikatsioonid

3.1. Tööõigusteaduslikud analüütilised ja ülevaatlised väljaanded ja artiklid

Aastatel 1918-1940 oli tõsiseltvõetavamaks erialaseks väljaandeks, kus avaldada õigusteaduslikke artikleid, ajakiri "Õigus". Tööõigusesse puutuvaid küsimusi võttis selle veergudel sisuliselt ainuisikuliselt tõsisemalt lahata A.-T. Kliimann. 1930. aasta 8. numbris ilmus tema artikkel "Käitis ja ettevõtte. Töö õigusteaduslik käsitle", sama aasta 10. numbris artikkel "Tööaja kaitseõigus". 1931. aasta 8. numbris analüüsis A.-T. Kliimann haiguskindlustusõiguse ulatusega seonduvat. Need artiklid ilmusid ka omaette väljaannetena ja nende sisul on pikemalt peatunud edaspidi. Lisaks oli juba varem, see on 1927. aasta 7. numbris, ära trükitud A.-T. Kliimanni lühike pilguheit sotsiaalkindlustuse korraldusele Austrias.

Artiklite kõrval ilmus tööõigusteadusliku sisuga teoseid ka eraldi trükistena. 1924. aastal anti eraväljaandena välja Mihkel Martna "8-tunnine tööpäev". Martna toob välja mitmeid põhjuseid, miks 8-tunnise tööpäeva seadusega määramine on vajalik, kirjeldab tööpäeva lühendamisse puutuvat enne ja pärast I maailmasõda.¹¹¹ Analüüsiks tuuakse ära mitmesugust statistikat ja ka infot vastu võetud seaduste kohta, autor viitab erinevatele Saksa õigusteoreetikutele, aga teksti laad on pigem agiteeriva kui neutraalse teadusliku iseloomuga.

Haridusministeeriumi väljaandena ilmus 1926. aastal jurist Otto Petersoni brošüür "Töö, tööstuse korraldus ja töö kaitse".¹¹² Selles on lühidalt käsitletud tööliste töö õigusliku reguleerimise ajalugu, selgitatud väljaandmise ajal kehtinud ettevõtete, tööliste ja nendega sõlmitavate lepingute ning töökaitse osas kehtinud õigusnorme, eraldi peatükk on pühendatud ka erinevatele töölistesse puutuvatele kindlustuse vormidele (haigus-, õnnetus- ja invaliidususkindlustusele). Teoses antakse küll ülevaade kehtivast õiguskorras, aga viited konkreetsetele seadustele ja paragrahvidele ei ole selle põhisisu. Kehtiva õiguse kirjeldamise kõrval on püütud ka seletada ja ühtlustada erinevaid tööõiguse valdkonna mõisteid.

¹¹¹ M. Martna. 8-tunniline tööpäev : tööpäeva lühendamise tähtsus, vajadus, võimalus ja selle tegelikud saavutused. Tallinn: Varrak 1924

¹¹² Otto Peterson. Töö, tööstuse korraldus ja töö kaitse. Tallinn: Haridusministeerium 1926

Eesmärgiks on ilmselt olnud selge ja kokkuvõtliku, aga ka praktilise info jagamine tööandjaile ja töötajaile.

Voldemar Grohmannilt on 1926. Eesti Kirjanduse Seltsi toimetuste 19. numbrina Haridusministeeriumi poolt välja antud kogumikus “Eesti: Maa. Rahvas. Kultuur” ilmunud kolm tööõiguse küsimusi käsitlevat artiklit. Esimene neist kannab pealkirja “Töölisküsimus” ning selles on juttu töölepingute erinevatest liikidest, tööliste ühinemisõigusest ja töövahenduse korraldusest. Töölepingute osas on välja toodud, kust tulenevad erinevaid töö tegemise liike reguleerivad õigusnormid.¹¹³

Teine artikkel on töökaitse seadusandlusest, mis toona tuginesid endistele Vene seadustele ja määrustele. Autor on pidanud vajalikuks eraldi tähelepanu juhtida, et Eesti vabariigi algusaastail on töökaitse vallas hoopis suurema tähelepanu osaliseks saanud põllutöölised, kuivõrd neid lihtsalt on Eesti Vabariigis tööstustöolistest oluliselt rohkem ning ka põhjusel, et Vene seaduste normid ei olnud enam sobilikud ja vajasisid seega ringi vaatamist.¹¹⁴ Juttu on veel tööstuste ruumide sisseseadet reguleerivate määruste sisust. Kirjeldatud on piiranguid laste, alaealiste ja naiste tööajale ning tehtavate tööde laadile.¹¹⁵

Grohmanni järgi on 8-tunnine tööpäev pärast Saksa okupatsiooni uuesti sisse seatud Ajutise valitsuse manifestiga 16. novembrist 1918. aastast¹¹⁶. Samas Mihkel Martna on oma kaks aastat varem ilmunud brošüüris “8-tunnine tööpäev” näinud konkreetse tööaja piirangute kohta käiva seaduse puudumises suurt probleemi ja väidab, et leidub põhjust karta 8-tunnise tööpäeva kaotamist¹¹⁷.

Grohmann on eraldi välja toonud lisaks tööstustöölisele ka põllutöölise, raudteelaste, riigi ametiasutiste töötajate ja käsitöölise tööaja erisused¹¹⁸. Tähelepanu on pööratud ka äride lahtioleku aega puudutavale ning töö-vaheaegadele ja puhkepäevadele (pühapäevadele ja

¹¹³ V. Grohmann. Töölisküsimus. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926, lk 876-887

¹¹⁴ V. Grohmann. Töökaitse seadusandlus. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926, lk 899

¹¹⁵ Grohmann. *op. cit* lk 899-900

¹¹⁶ Grohmann. *op. cit*, lk 900

¹¹⁷ M. Martna. 1924, lk 3

¹¹⁸ V. Grohmann. *op. cit.*, lk 900-902

riiklikele pühadele)¹¹⁹. Veidi pikemalt on Grohmann peatunud töötasu küsimusel¹²⁰. Palgaolude arenemise kohta Eestis 1918-1923 on temalt samas kogumikus ka peamiselt statistikat analüüsiv artikkel¹²¹. Praegu käsitletavas artiklis on vaatluse all palga maksmise regulatsioon, mis tööõigusteaduse seisukohalt huvipakkavam on. Töökaitse küsimustest on samas artiklis juttu veel tööstuse järelevalvest. Kirjeldatakse järelevalve-ringkondade süsteemi ja töökaitse-komissaride tööülesandeid ja pädevuse ulatust. Ülevaatliselt on ära toodud töökaitse-seaduste rikkumisega seotud karistusmäärasid.¹²²

Kolmas artikkel on töölistele mõeldud kindlustuse liikidest – haiguskindlustusest ja õnnetusjuhtumi kindlustusest, viimasega kaasas käivast omavastutuse ulatusest. Lühidalt on peatutud ka karistusmääradel, mis kaasnevad tööliste kindlustus-seaduse vastu eksimisega ning kindlustusasutuse mõiste määratlemisel.¹²³

1930. aastal ilmus nii ajakirjas “Õigus” kui ka eritrükina A.-T. Kliimanni “Käitis ja ettevõtte. Tööõigusteaduslik käsitelu.” Selles on põhiküsimuseks käitise ja ettevõtte mõistete sisu määratlemine kehtiva õiguse seisukohalt. See osutus nii oluliseks, kuna inimeste suhtes, kes ei töötanud käitistes või ettevõtetes, ei kohaldunud mitte tööõigus, vaid tsiviilõigus - täpsemini Balti Eraõiguse teenistuslepingusse puutuvad paragrahvid. Sellest tulenevalt ei oleks neile kehtinud ka töökaitseõigus, mis oli kehtiv vaid käitistes ja ettevõtetes töötajaile.¹²⁴

Kliimann selgitab, et vajalik on teha vahet tööndusõiguslikul ja tööõiguslikul käitise mõistel. Käitise mõiste eristamist tööõiguse ja tööndusõiguse seisukohalt pidas Kliimann oluliseks, sest sellest sõltus töökaitse ulatus.

Kui tööndusõiguse põhimõtete järgi sai käitiseks lugeda ka üksikkäitised ehk käitised, kus juht ja juhitud on sama isik, ja perekonnakäitised ehk käitised, kus tööõiguslikke töövõtjaid ei ole ja töö tehakse ära perekonnaringis, siis tööõiguse mõistes nende puhul käitistega tegu ei olnud ja töökaitse seadused ka neile ei laienenud. Tööndusõiguse mõistes defineeriti käitis kui

¹¹⁹ V. Grohmann. *op. cit.*, lk 903

¹²⁰ V. Grohmann. *op. cit* lk 903-905

¹²¹ V. Grohmann. Palgaolude arenemine 1918-1923. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926, lk 888-898

¹²² V. Grohmann. Töökaitse seadusandlus, lk 906-907

¹²³ V. Grohmann. Tööliste kinnitamine. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926, lk 916-917

¹²⁴ A.- T. Kliimann. Käitis ja ettevõtte: tööõigusteaduslik käsitelu. Tartu: 1930, lk 5-6

inimtööjõu ja aineliste ning mitteaineliste vahendite kogum, mis rakendatakse teatava sihi saavutamiseks. Samas tööõiguse mõistes oli käitis töövõtja rakendamine tööandja alaliste juhiste ja sihtide teenistusse. Eraldi on rõhutatud, et tööõiguse mõistes on töövõtja ehk isik, kellele töökaitse seadused laienevad, üksnes see, kes on kestvalt ja alaliselt tööandja juhistest suunatud.¹²⁵

Ülaltoodud definitsioonide puhul on A.-T. Kliimann viidanud Vene seaduste¹²⁶ kõrval Ervin Jacobi, Alfred Huecki, H.C. Nipperdey, Walter Kaskeli, Richard Passowi, Hugo Sinzheimeri ja teiste tööõigusteoreetiliste teostele. Niisiis seadusloome juured olid ajaloolistel põhjustel küll Vene õigusruumis, aga vahendeid õigusaktide tõlgendamiseks otsis autor rohkem Euroopast ja eeskätt Saksamaalt.

Samuti nägi nii ajakirjas “Õigus” kui ka eraldi väljaandena 1931. aastal trükivalgust A.- T. Kliimanni “Tööajakaitseõigus”. Artikkel keskendub erinevatele tööaja reguleerimise aspektidele, kusjuures juba avasõnades juhib Kliimann tähelepanu asjaolule, et kuna selles õigusvaldkonnas on viimasel ajal olnud vaidlusi, siis on süstemaatiline õigusteaduslik seisukohavõtt ja lõpuks ka lõplik lahendus kõrgemalt kohtuasutuselt hädavajalikud¹²⁷. Vaatluse all on nii maksimaalne tööaja ulatus ühes tööpäevas kui ka selle maksimaalne ulatus aasta, kuu või nädala lõikes. Eraldi on tähelepanu pööratud ka tingimustele, mil ületunnitöö ja hädatöö tuleks lubatavaks arvata. Taas on arutlusel küsimus töönduse ja tööstuse mõistete sisust¹²⁸. Oma õigusteoreetiliste seisukohtade moodustamisel on Kliimann toetunud ja viidanud saksakeelsele allikaile Fr. Aereboelt, H. Hoenigerilt, H. Potthoffilt, H. Sinzheimerilt, W. Kaskelilt ja W. Silberschmidtilt, aga ka Prantsuse päritolu teosele G. Jeze sulest, Soomes ilmunud E. Kuusi teosele ning venekeelsele teosele E. A. Kolotuhhinilt ja A.M. Kilinskilt.

1931. aastal ilmus A.-T. Kliimannilt veel “Haiguskindlustuse ulatus. TTSi 257. artikli analüüs”¹²⁹. Eeskätt keskendub see loomulikult just haiguskindlustusõiguse küsimustele, aga selleks vajalike tõlgendamise lähtekohtade kirjeldamisel kirjapandu on ilmselt kohane ka teiste tööõiguslike küsimuste puhul. Nimelt on A.-T. Kliimann juhtinud tähelepanu, et haiguskindlustuse valdkonnas kehtivad korrigeeritud endised Vene seadused kui ka uued eesti

¹²⁵ A.- T. Kliimann. Käitis ja ettevõtte: tööõigusteaduslik käsitelu, lk 7-10

¹²⁶ *Ustav o promõslennosti farbritšno-zavodskoi i remeslennoi ja Ustav o promõšlennom trude*

¹²⁷ A.- T. Kliimann. Tööajakaitseõigus. Tartu: 1931, lk 3

¹²⁸ A.- T. Kliimann. Tööajakaitseõigus, lk 11-12

¹²⁹ TTS ehk Tööndusliku töö seadus/ *Ustav o promõšlennom trude*, 1913

vabariigis vastu võetud õigusaktid, mis omavahel mõnelgi juhul põhimõttelisse vastuollu satuvad. A.-T. Kliimann väidab kindlalt, et haiguskindlustusõiguse ulatuse määramisel tuleb lähtuda tööõiguse üldsüsteemist tervikuna ehk konkreetsete sätete asemel seaduste vaimust. Selliselt toimimine viib aga paratamatult arusaamiseni, et tihti on vanades vene seadustest sätestatu kaotanud õigusliku sisu.¹³⁰

Kõrvalekaldena puhtalt haiguskindlustuse ulatuse üle arutlemiselt on A.-T. Kliimann võtnud seletada tööndusõiguse ja tööõiguse mõistete eristamise probleeme. Ta on toonud välja, et varasemalt moodustasid *Ustav o promõšlennom trude*, mis sisaldas sätteid tööõiguse kohta, ja *Ustav o promõslennosti farbritšno-zavodskoi i remeslennoi*, mis reguleeris tööndusõigust, ühe seadustiku, kusjuures tööndusõiguslik osa asetses eespool ning oli teise osa suhtes üldosa iseloomuga. Kuivõrd töö- ja tööndusõiguslike normide rakendamisel ilmnis suuri erinevusi, siis need kaks osa eraldati lihtsa poolitamise teel kaheks eraldi seaduseks, mistõttu tööõiguse üldosa normid läksid justkui kaduma. Esialgu sellest probleemi ei tekkinud, sest õiguspraktikud teadsid, kust neid leida ning nende tõlgendamisel tööõiguse eripäradele vastavalt olid normid endiselt kasutatavad. Raskusi tekkis aga Eesti seadusloomes, sest seadusandjad ei osanud tööndusõigusliku seaduse muutmisel arvestada sellega kaasnevate muutustega tööõiguses. Seaduse muutmisel toodi sellesse puht-tööndusõiguslikud printsiibid, mille kasutamine tööõiguses ei olnud võimalik. Seesugune ebakõla kestis 1920. aastast 1923. aastani, mil võeti vastu tööliste õnnetusjuhtude korral kindlustamise seaduste muutmise seadus. Sellest seadusest tulenes uus eestipärane töönduse mõiste. Töökaitse normistikes defineeriti see mõiste 1924. aastal seaduses laste, alaealiste ja naiste töö kohta töönduslikes käitistes. Kui Vene seadustes oli töönduse mõiste kitsam, siis uue käsitluse kohaselt ei olnud enam tähtis käitise tegutsemise vorm vaid valdkond.¹³¹

1939. aastal ilmus Ilmar Rebase “Sotsiaalpoliitika ja töökaitse”. Selles on autor käsitlenud sotsiaalpoliitika põhimõisteid, olemust ja ajalugu ning toonud sotsiaalpoliitika põhiprobleemidena välja tööturu, töölepingute ja töökaitse, aga ka sotsiaalkindlustuse regulatsiooni puudutava. Töölepingust kõnelevas osas on keskendunud üksnes kollektiivlepingutele, mille puhul omakorda on keskse küsimusena välja toodud palgamääradesse puutuv.¹³² Rebane märgib veel, et enamasti just palgamäärade üle tekkinud töötulide lahendamiseks mõeldud töötulide lahendamise komisjonide otsused on tihti liiga

¹³⁰ A.- T. Kliimann. Haiguskindlustuse ulatus. TTSi 257. artikli analüüs. Tartu: 1931, lk 3-4

¹³¹ A.- T. Kliimann. *op. cit.*, lk 8-11

¹³² I. Rebane. Sotsiaalpoliitika ja töökaitse. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts 1939, lk 54-62

üldsõnalised ega too seetõttu isegi esmapilgul töölistele soodsa otsuse langetamise korral tingimata kaasa palga tõusu.¹³³

Kuna otsustega ei olnud sageli rahul töötuli kumbki osapool, siis on Rebane kahelnud nende komisjonide otstarbekuses. Veel on autor tähelepanu pööranud, et kuna töösuhteist tulenevad õiguslikud vaidlused erinevad tavalistest tsiviilasjadest, oleks vajalik nende arutamiseks erikohtute loomine, kuivõrd see tagaks kiirete, asjatundlike ja õiglaste otsuste tegemise. Eestis niisuguseid töökohtuid toona siiski ei eksisteerinud, vaid alles arutleti nende vajalikkuse üle. Enam-vähem edukalt olid need juba 19. sajandil loodud Prantsusmaal, Saksamaal ja Austrias, ent Suurbritannias oli niisugune kava nurjunud. Rebane rõhutab siiski, et tema hinnangul oleks töökohtute loomine Eestis põhjendatud.¹³⁴

Töökaitse puhul on autor põhiküsimuseks pidanud tööpäeva pikkust, tuues siiski välja, et töökaitse all tuleb mõista ka tehnilist töökaitset ning kaitset inimväärikuse alandamise eest tööd puudutavais alluvussuhetes¹³⁵. Samas alapeatükis käsitletakse põhjalikumalt ka palga ja puhkuse küsimusi. Paralleele tuuakse mujal riikides kehtivate normidega, aga selgelt on välja toodud ka tol hetkel Eestis kehtinud õigusliku regulatsiooni sisu.

Autor on veel pööranud tähelepanu kodus töötavate tööliste märgatavalt kaitsetuma olukorrale ülejäänutega võrreldes ja märkinud ära, et Eestis puudus sellekohane regulatsioon hoolimata 1937. aastal algatatud arutelust veel ka teose ilmumise aastal ning ja enam ei olnud ka näha, et selleni jõutaks.¹³⁶

Huvitav on, et truck-süsteemi¹³⁷ keeldu, mis Eesti alal hakkas kehtima juba veneaegse tööstusliku töö seadusega, peavad vajalikuks eraldi rõhutada sisuliselt kõik autorid, kes palga küsimust oma kirjatöodes käsitlenud on. Selle keelu sisu on pidanud vajalikuks lahti seletada nii Otto Peterson ja Voldemar Grohmann 1926. aastal kui ka Ilmar Rebane 1939. aastal. On raske hinnata, kas see tuleneb lihtsalt soovist kehtivaist seadustest täpne ülevaade anda või esines sel teemal igapäevaelus sageli vaidlusi, mis teoreetilistes tekstides selle keelu uuesti üle kordamise vajalikuks muutsid.

¹³³ I. Rebane. *op. cit.*, lk 69-72

¹³⁴ I. Rebane. Sotsiaalpoliitika ja töökaitse, lk 72

¹³⁵ I. Rebane. *op. cit.*, lk 73-75

¹³⁶ I. Rebane. *op. cit.*, lk 88-89

¹³⁷ Töölistele palga maksmine raha asemel kaupades, kui kokku on lepitud palga maksmine rahas.

Nii nagu Tartu Ülikooli õppetööski muutus tööõigusteaduse õpetamisel õppekava järjest laiahaardelisemaks, on sarnast suundumust näha ka tööõigusteaduslike publikatsioonide puhul. Teoreetilistest artiklid ja eraldiseisvates teostes on varem ilmunute puhul samuti teemad praktilisemat laadi, Kliimanni artiklid on keskendunud sarnastele teemadele, mis tema loenguteski arutelu esile kutsusid ning hilisemast perioodil keskendutakse rohkem sotsiaalsetele küsimustele.

3.2. Diplomi-, magistri- ja auhinnatööd

Aastatel 1918 – 1940 üliõpilaste poolt esitatud töödest on ligikaudseltki tööõiguse valdkonda kuuluvaina õnnestunud välja selgitada kuus diplomi- ja magistratööd ning üks auhinnatöö.

Diplomatöödest varaseim on 1937. aastal August Alle poolt koostatud diplomitöö teemal “Kehtiv riigiteenistuse õigus”. Selles käsitletakse riigiteenistusse asumist, riigiteenistuja õigusi ja kohustusi ning riigiteenistuse lõppemist. Töös puuduvad viited kirjandusele, kui välja arvata üldine viide 1924. aasta vastavale seadusele ja selle hilisematele parandustele. Tööl on märge “rahuldavaks arvatud” A.-T. Kliimannilt. August Alle lõpetas õigusteaduskonna 4. aprillil 1937.¹³⁸

1939. aastal esitas magistratöö teemal “Tööõiguslik noortekaitse” Veera Poska-Grünthal¹³⁹. Tööd retsenseeris A.-T. Kliimann. Töös on käsitletud tööõigusliku noortekaitse asendit õiguse süteemis, ajaloolist arengut ja dogmaatilist probleemistikku ning tööõigusliku noortekaitse olukorda Eestis. Tööõigusliku noortekaitse positsioneerimisel õiguse süsteemi on olnud vajalik ka tööõiguse mõiste avamine. Selleks toetatakse Walter Kaskeli 1928. aasta teosele “Arbeitsrecht” ning Erwin Jakobi 1927. aasta teosele “Grundlehren des Arbeitsrechts”. Autor on arutlenud ka selle üle, kas tööõigus paigutub pigem era- või avaliku õiguse valdkonda, nimetades viimase variandi tõseks pidamist kaasaegsemaks käsitluseks, ent leiab kokkuvõttes siiski, et tööõiguse juures tuleb tunnistada mõlemale valdkonnale iseloomulike joonte olemasolu.¹⁴⁰ Autor on veel välja toonud, et A.-T. Kliimanni 1931 aasta artiklis “Käitis ja ettevõtte” pakutud idee asendada edaspidi ettevõtte mõiste käitise omaga on kanda

¹³⁸ A. Alle, Kehtiv riigiteenistusõigus. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1937. lk 1

¹³⁹ Poska-Grüntal, V. Tööõiguslik noortekaitse. Magistratöö. Tartu: Tartu Ülikool 1939. lk 1

¹⁴⁰ Poska-Grüntal, V. *op. cit.*, lk 16-17

kinnitanud alles hiljuti ning selle tulemusel on töökaitse normid hakanud laienema suuremale hulgale inimestele¹⁴¹ Töö sisaldab ka töölepingute liigitust isiklikeks ja kollektiivlepinguteks ning neid omakorda esimesel puhul harilikeks ja õppelepinguteks ning teisel puhul tariiflepinguteks ja sisekorra määrusteks¹⁴². Töökaitse osas on välja toodud, et selle normid on üldiselt samad kõigi töötajate suhtes, ent alaealiste suhtes kehtivad kõrgendatud nõudmised¹⁴³. Vera Poska-Grünthal tunnistati töö põhjal õigusteaduskonna magistrikraadi vääriliseks 28. aprillil 1939¹⁴⁴.

Jüri Auksi esitas 1940. aastal diplomitöö “Avalike teenistujate õigused ja kohustused”. Tööd hindas A.-T. Kliimann, kes pidas seda piisavaks, et võimaldada autorile õigusteaduskonna lõpetamist 27. detsembril 1940. Jüri Auksi ise on pidanud sissejuhatuses vajalikuks ära märkida, et plaanitult oli tegemist auhinnatööga, ent kuna lõpetamise kord TÜ-s muutus, siis tuli töö enneaegselt esitada väiksemas mahus. Töös on käsitletud avaliku teenistuse erisusi muust töö tegemisest, avalike teenistujate õigusi ja kohustusi. Teoreetiliste allikatena on kasutatud A.-T. Kliimanni teoseid “Haldusprotsess”, “Administratiivakti teooria” ja “Õiguskord”, eestlastest autorite töödest veel R. Eliaseri “Haldusõiguse üldosa” ja V. Langi ja E. Kruusa “Kehtiv haldusõigus” ning erinevate saksa autorite üldteoseid riigi- ja haldusõigusest.¹⁴⁵

August Juhani samuti 1940. aastal esitatud diplomitöö kannab pealkirja “Avalik teenistus” ning ka seda on retsenseerinud A.-T. Kliimann.¹⁴⁶ Töös on käsitletud avaliku teenistuse ja avaliku teenistuja mõisteid, kirjeldatud avalik-õigusliku töösuhte tekkimise ja lõppemise korda ning toodud välja riigiteenistujate erinevusi võrreldes töölepingu alusel erasektoris töötavate isikutega. Allikatena on loetletud Rein Eliaseri 1939 aastal ilmunud teos “Haldusõiguse üldosa”, Langi ja Kruusi teos “Kehtiv haldusõigus”, mitmeid asjassepuutuvaid tekste A.-T. Kliimannilt (“Administratiivakti akti teooria”, “Avaliku teenistuse seadus”, “Eesti iseseisvuse areng”, “Haldusprotsess” ja “Õiguskord”). Käsitletud on taas avaliku

¹⁴¹ Poska-Grüntal, V. *op. cit.*, lk 66

¹⁴² Poska-Grüntal 1939, lk 67-70

¹⁴³ Poska-Grüntal *op. cit.*, lk 79

¹⁴⁴ Poska-Grüntal *op. cit.*, lk 1

¹⁴⁵ J. Auksi. Avalike teenistujate õigused ja kohustused. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940. lk 1

¹⁴⁶ A. Juhani. Avalik teenistus. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940. lk 1

teenistuse ja teenistuja mõistet, avalik õigusliku teenistuse töösuhte algust ja lõpetamist ning riigiteenistuse erisusi. August Juhani lõpetas õigusteaduskonna 5.oktoobril 1940 *cum laude*¹⁴⁷.

Veel esitas samal aastal oma diplomitöö “Töölepingud” Paul Lips. Selle retsensendiks oli E. Ilus. Töös antakse ülevaade töö- ja teenistuslepingute regulatsioonist nii BGB kui ka BES-i järgi, aga võrdluseks on vaadeldud ka teenistuslepingut Šveitsi õiguses. Töö keskendubki pigem töölepingu ajaloolisele kujunemisele, mistõttu eesti autorite eestikeelseid teoseid töö allikate seast ei leia. Küll on autor kasutanud nii vene-, saksa- kui ka prantsusekeelset kirjandust valitud teemast võimalikult ülevaatliku pildi loomiseks. Töölepingud. Diplomitöö. Tartu 1940. Paul Lips lõpetas õigusteaduskonna 20.oktoobril 1940¹⁴⁸

Iko Maran esitas 1940. aastal diplomitöö teemal “Laevapere” Selle retsenseerimisega tegeles M. Nurk.. Töös on kirjeldatud laevapere mõistet, antud ülevaade teenistuslepingute sõlmimise erisustest ning nende kestvusest ja lõppemise tingimustest laevapere liikmete puhul, toodud välja liikmete õigused ja kohustused. Allikatena on välja toodud Ants Piibu “Kaubandusõigus” ning I. Siimeri ja F. Wichmanni koostatud väljaanded “Meremeeste seadus seletustega” ja “Meremeeste tööaja seadus”. Iko Maran lõpetas õigusteaduskonna 27. detsembril 1940¹⁴⁹.

Teemal “Tööõnnetuse mõiste ja sammud tööõnnetusjuhtumite puhul” esitas 1940. aastal diplomitöö Bruno Põllupüü. Seda retsenseeris A Kaelas. Töö kirjutamisel on autor kasutanud Lutz Richteri teoseid “*Sozialversicherungsrecht*” ja “*Grundsiz der Reichversicherung*” ning W. Kaskeli ja F. Sitzleri teost “*Grundrisz des Sozielen Versicherungsrechts*”. Eestikeelsetest materjalidest on viidatud N.A. Wigdorci teosele “Sotsiaalkindlustuse teooria ja praktika”, P. Margna ajakirjas Töö ja Tervis ilmunud artiklile sotsiaalkindlustusest Nõukogude Liidus ja J. Sonini eraväljaandena ilmunud kommenteeritud õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seadusele. Neile allikaile toetudes on uuritud tööõnnetuste kindlustamise ajaloolist arengut, määratletud tööõnnetuse mõiste ning antud ülevaade mitmesugustest meetmetest, millest tööõnnetuse korral töötajale aga ka tema perekonnale abi võiks olla. Bruno Põllupüü lõpetas õigusteaduskonna 27. detsembril 1940.

¹⁴⁷ Juhani *op. cit.*, lk 1

¹⁴⁸ P. Lips. Töölepingud. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940, lk 1

¹⁴⁹ I. Maran. Laevapere. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940. lk 1

Lõputööde kõrval olid üsna olulised ka auhinnatööd. Nende väljakuulutamise ja lõputöö kirjutamisest vabastamise ning rahalise preemiaga kirjutama ahvatlemine oli osa kõrgkvalifikatsiooniga spetsialistide koolitamise süsteemist, mis pealegi töö iseseisva loomuse ning esitamise anonüümsuse kaudu andis objektiivse pildi autori tegelikest võimetest teadustöö alal.¹⁵⁰ 1929. esimesel poolaastal kuulutati välja võistlus töö- ja hoolekandeministeeriumi annetatud auhinnale uurimisteemal “Rahvusvaheline töökaitse”¹⁵¹ ning 1930. aasta esimesel poolaastal haridus- ja sotsiaalministeeriumi annetatud auhinnale teemal “Moodsaid voolusid tööõigusteaduses”¹⁵², ent niisuguste auhinnatööde valmimise kohta ei ole õnnestunud andmeid leida.

1940. aastal esitati märksõna “Kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma” ka üks auhinnatöö pealkirjaga “Töövõtjate kutseühingud. Ametiühingud”. Kasutatud materjalidest on viidatud nõukogude õigusele, ajakirjale Töö ja Tervis, J. Stalini teosele “*Voprosõ Leninizma*” ja B. Markuse teosele “*Trud v sotsialistitšeskom obštšestve*”. Käsitletud on ametiühingute keskorganisatsioonide, ametiühingute töö korraldamist, nende liikmete õigusi, ametiühingute allorganeid ning eraldi peatükina pikemalt peatunud sotsiaalkindlustuse ja töökaitse temaatikal. Töö retsensiooni kirjutas A. Kaelas aga, et töö ei ole sugugi auhinna vääriline, sest selles sisalduvad üldistused on liialt kiirustades kirja pandud ning analüüs ei vasta oodatud tasemele.¹⁵³

3.3. Õigusaktide kommentaarid

Eraldi grupi tööõiguse-alaseid trükiseid moodustavad õigusaktide kommentaarid. Niisugused teosed olid hädavajalikud paralleelselt kehtinud uute Eesti seaduste ja veel vanast ajast kehtima jäänud BES-i või mõnede vanemate Vene seaduste rägastikus sihi leidmiseks.

¹⁵⁰ R. Undrest, R. Prof. Artur-Tõeleid Kliimanni (1899-1941) kujunemine Eesti juhtivaks õigusteoreetikuks. Dissertatsioon. Tartu: Tartu Ülikool 1992, lk 15

¹⁵¹ *Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1929. aasta I poolaastal*. Tartu: Postimehe trükikoda. 1929.

¹⁵² *Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1930. aasta I poolaastal*. Tartu: Postimehe trükikoda. 1930.

¹⁵³ Töövõtjate kutseühingud. Ametiühingud. Auhinnatöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940

1920. avaldati Leopold Johansonini koostatud brošüür “Töökaitse seadused” Selles on antud lühike sissejuhatav ülevaade töökaitse ajaloost ja olemusest, millele järgneb jutustavas vormis kokkuvõtte väljaandmise hetkel kehtinud töökaitse seaduste põhimõtetest.¹⁵⁴

1932. aastal avaldati Johannes Klesmenti koostatud trükis “Töökaitse seadused ja määrused seletustega”. See sisaldab väljavõtteid ja täistekste erinevatest seadustest ja määrustest, mis töökaitse valdkonda reguleerisid.¹⁵⁵ Ulatuslikumaid seletusi pakutakse tööstusliku töö seaduse ulatuse, töölepingu vormi, tähtaegade ja lõpetamise ning palgaraamatu ja palga välja maksimise osas. Samuti on rohkelt tähelepanu pööratud töölisi esindavate organite töö korraldamise lahti seletamisele. Samas naiste ja alaealiste tööd, puhkeaega ning mõningaid spetsiifiliste erialade tööohutust puudutavaid õigusakte pole pikemalt kommenteeritud.

Johannes Pöllupüü ja Aleksander Kaelase koostatud “Töölise töölepingu seadus määruste seletuste ja lisadega” ilmus nimetatud seaduse kehtima hakkamise järel 1937. aastal.¹⁵⁶ Siin on süstemaatiliselt jagatud seletusi valdava osa paragrahvide kohta, mis on ka ootuspärane, sest seadus oli uus ning üldine seletamine seega vajalik.

1938. aastal ilmus A. Kaelase koostatud “Töökaitse seaduste ja määruste kogu”¹⁵⁷ ning 1939. aastal Ilmar Rebane ja Villem Tehve “Äride ja kontorite töökaitse. Seadusi, määrusi, seletusi”¹⁵⁸. Mõlema teose puhul on autorid juhtinud tähelepanu vajadusele vastava valdkonna õigusakte koondav ning seletusi jagav trükis välja anda, kuivõrd uusi regulatsioone on iseseisvusaastate jooksul palju välja antud ning nende leidmine erinevatest Riigi Teataja numbritest on tülikas ja ilma seletuseta ehk tööandjaile ja töötajaile ka kasutamine ebamugav.¹⁵⁹

¹⁵⁴ L. Johanson (koost.). Töökaitse seadused. Tallinn: Eesti Tööliste Kirjastus-Ühisus 1920

¹⁵⁵ J. Klesment. Töökaitse seadused ja määrused seletustega. Tallinn: Eestimaa Töölisühingute Keskliit 1932

¹⁵⁶ J. Pöllupüü, A. Kaelas Tööliste töölepingu seadus määruste, seletuste ja lisadega. Tallinn: Rahvaülikool 1937

¹⁵⁷ A. Kaelas (koost.). Töökaitse seaduste ja määruste kogu. Tartu: Noor-Eesti 1938

¹⁵⁸ I. Rebane, V. Tehve (koost.). Äride ja kontorite töökaitse. Seadusi, määrusi, seletusi. Tallinn: 1939

¹⁵⁹ Kaelas 1938, lk 5-10; Rebane, Tehve 1939, lk 3-4

3.4. Põhimõttelised seletused Riigikohtu otsustes

Riigikohtu otsuseid avaldati käesolevas bakalaureusetöös uuritaval perioodil ajakirja Õigus poolt välja antud eraldi trükisena, aga kokkuvõtteid olulisematest lahenditest ka ajakirja enda veergudel. Ülevaadet sellest, milliseid küsimusi peeti olulisemaks tööõigusteaduse vallas riigikohtu praktikast esile tõsta, pakuvad mõningad Riigikohtu otsustes leiduvaid seaduseseletusi koondavad väljaanded. Vajadust niisuguste väljaannete järele nähti olevat, kuivõrd Riigikohtu otsused pidid olema määrava tähtsusega ka alama astme kohtutele, samuti abiks ametiasutustele, kes õiguslikke küsimusi lahendasid, aga ka tavakodanikele¹⁶⁰. Järjepidev käsitlus neist seletustest on leitav Aleksander Buldase koostatud kahes kogus. Esimene neist hõlmab aastaid 1920-1931 ja teine aastaid 1932-1938.¹⁶¹

Selgub, et rohkelt vaidlusi tekkis selle üle, millistes ettevõtetes ja mis ulatuses ning tingimustel peab töötajatele olema tagatud erinevaid sotsiaalkindlustuse vorme. Sellesisulisi vaidlusi leiab nii 1920. kui ka 1930. aastatest.¹⁶² 1930. aastate otsustest leiab nende kõrval ka seisukohavõtte töölepingu sõlmimise ja palga maksmise korralduse osas.¹⁶³

¹⁶⁰ T. Grünthal (toim). Riigikohtu tsiviilosakonna otsuseid 1938. Tartu: Noor-Eesti: 1939, lk 5

¹⁶¹ A. Buldas (koost). Üldiseks teadmiseks avaldatud Riigikohtu 1920-31 a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. Narva: 1933 ja A. Buldas (koost). Riigikohtu 1932.-1938. a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. Tallinn: 1939

¹⁶² Buldas 1933, lk 113-116 ja Buldas 1939, lk 75-83

¹⁶³ Buldas (koost) 1939, lk 73-75

Kokkuvõte

1918. aastaks oli Euroopas kujunenud välja selge suund töötajate õiguste kaitsele. Tööõiguse ja töökaitse teemade toomine riigi hoole alla sai alguse hooga tööstusliku pöörde esimeste seas läbinud Suurbritannias, kus esimesena hakati kaitsma kaevandustest ja vabrikutes töötavate laste õigusi. Varsti järgnesid töökaitse normid ka naiste töö kohta ning hakati piirama öötööd. Sarnased protsessid leidsid aset ka Eesti õigusruumi palju mõjutanud Saksamaal ja Venemaal. Saksa õiguses toimus pööre töölepingu käsitlemises riigi haldusalasse puutuvana senise eraõigusliku ja pigem tööandjat eelistava normikäsitlemise asemel siiski hoopis varem kui Venemaal, kus tööstuslik pööre leidis aset hiljem ning ka ühiskond ei olnud muutusteks veel kuigi küps.

1918. aastal iseseisvunud Eesti Vabariik oli kehtiva õiguse ja sotsiaalpoliitiliste vajaduste poolest küllalt huvitavas olukorras. Korruga kehtisid Eesti alal nii ammune BES kui ka mõned Vene Keisririigilt “päranduseks” saadud seadused – uusi seadusi ei olnud ju värskel riigil kuskilt korruga võtta. Eesti vajadustele paremini sobivate seaduste loomisega hakkasid esialgu Asutav Kogu ja edaspidi Riigikogu küll hoogsalt tegelema, ent nii mõnigi Saksa või Vene õigusest pärinev seadus või seaduseosa kehtis Eestis veel 1940. aastal okupatsiooni alateski.

Kuigi õiguskorra juured olid Vene õiguses, püüeldi uute õigusnormide loomisel siiski rohkem Euroopalike väärtuste poole. Eesti õigusteadlased käisid end stipendiaatidena harimas Euroopa ülikoolides ning huviga tutvuti sealse õiguskirjandusega. Lääne-Euroopa õiguskirjandusele toetuti ka Tartu Ülikooli õppetöös.

Tartu Ülikoolis õpetasid aastatel 1918-1940 tööõigust peaaesjalikult neli õppejõudu. Esialgu loeti tööõigust administratiivõiguse õppeprogrammi alla kuuluvaks ning seega jagasid teadmisi selles vallas kõigepealt aastatel 1920 kuni 1923 riigiteadlane Nikolai Maim ning 1923. aastast kuni 1928. aastani Ungari päritolu Istvan Csesekey. 1929. aastal alustas juba eraldi tööõiguse loengutega Artur Tõeleid Kliimann, kes omakorda andis 1938. aastal järje üle Paul Vihalemile. Suhteliselt lakoonilisele kehtivast tööõiguse- alastest normidest ülevaate andmisele N. Maimi ja S. Csesekey loengutes lisandus A.-T. Kliimanni tegevusega sügavam arutelu tööõiguse normide paiknemisest avaliku ja eraõiguse vahel, aga ka tööõiguse ulatusest.

Ajaks, mil tööõigust asus Kliimanni kõrval õpetama ka P. Vihalem, oli rõhuasetus ainekavades täienenud ka tööõiguse sotsiaalsete aspektide põhjalikuma analüüsiga.

Teaduslike artiklite ja väljaannete puhul saab märgata paralleele tööõigusteaduse õpetamises välja kujunevate meelisteemadega. Tõlgenduste loomisel toetuti nii õigusteoreetiliste väljaannete puhul kui ka üliõpilastöodes palju Lääne-Euroopa ja eeskätt saksakeelsele sellesisulisele kirjandusele. Lisaks ka üliõpilastööde, kohtupraktikat ja seaduste kommentaare vaadeldes saab välja tuua teisi ühisjooni. Seaduste kommentaare lugedes paistab välja, et segadust oli paljude paralleelselt kehtivate õigusaktide hulgast hetkel kehtiva õiguse välja sõelumisega. Kommentaaride ja kohtupraktika põhjal saab väita, et eriti puudutas inimesi küsimus tööõiguse normide ulatusest, aga ka mitmesugused võimalused haiguse või õnnetuse korral oma tööst tulenevalt abi saada.

Development of the Science of Labour Law in Estonia from 1918 to 1940

Summary

Necessity for a closer look on the field of study stated in the topic of this paper is mainly derived from the fact, that even though some attempts have been made to give an overview of developments in labour law itself, there has been no conclusive study concerning the theories or methods of teaching prevalent in Estonian labour law during the so-called first period of independence. Therefore, in this paper an attempt is being made to give some insight into the position of Estonian labour law theories within the context of European and also Russian legal systems, but also introduce the professors and lecturers who taught labour law in Estonia in 1918-1940 and give an overview of scientific research published on the subject during these years.

A choice has been made to limit the field of study with the years 1918 and 1940. This is mainly due to similar periodisation in Estonian history, but also supported by turning points in terms of law. It was not until 1918 that a need to create Estonia's own laws appeared and therefore a need for local legal policies arose. In 1940 this kind of autonomy came to an end and once again foreign legal policies started to dictate the content of laws entering into force for the people of Estonia.

The research paper has been divided into three major parts. The first chapter focuses on giving an overview of different dynamics in labour law theories and laws both on an international and a local level. It is concluded that the development of labour law both in Europe and Russia is in close correlation with industrial development. However, since in Russia this development picked up speed at a later time than labour law itself also developed at a slower pace there. Since Estonia emerged from the Russian empire the same is also true for the starting point of labour law in the Republic of Estonia. The sights of Estonian researchers were on Western Europe, though.

The second part concentrates on describing the development of the science of labour law in the University of Tartu. This is done through the lives and works of the professors and lecturers who taught the subjects of administrative law and labour law during the years from 1918 to 1940. These were Nikolai Maim, Stefan Csekey, Artur-Tõeleid Kliimann and Paul

Vihalem. They were mostly all more concerned with different issues of state or administrative law, but still taught labour law as part of the administrative law curriculum. Starting with A.-T. Kliimann in 1929 the separate subject of labour law appears for the first time.

Finally, the third chapter is dedicated to introducing published literature and student works written on the subject of labour law within the specified period. Research papers on the subjects of labour law have been submitted mainly on the year 1940, a few also during the 1930s. These are mainly submission for a bachelor's degree in law, but one submission has also been written to apply for a master's degree.

In conclusion, the development of labour law as a separate scientific field of study in Estonia fell on the same period as the development of the Republic of Estonia. Perhaps it is due to this that the different articles and publications focusing on this subject are extremely matter-of-fact and do not fall into longwinded theoretical forays. Perhaps the reality was simply of a kind where everyday problems had to be solved before anything else. This is evident in following developments in both the lectures of labour law and different publications – only simple matters are covered at first, later on the discussion becomes more theoretical and finally focusses on aspects of social policy.

Kasutatud materjalide ja kirjanduse loetelu

Kirjandus

1. A. Alle. Kehtiv riigiteenistusõigus. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1937.
2. Administratiiv õigus: prof. Maimi 1923 I loengude järel / Tartu Ülikooli üliõpilaste väljaanne juura- ja kaubandusteadlastele. Tartu: Chr. Jürgensi paljundamise büroo, 1923.
3. Asutawa Kogu I istungjärk. Protokollid nr. 1-27. Tallinn: 1919
4. J. Auksi. Avalike teenistujate õigused ja kohustused. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940
5. A. Buldas (koost). Üldiseks teadmiseks avaldatud Riigikohtu 1920-31 a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. Narva: 1933
6. A. Buldas (koost). Riigikohtu 1932.-1938. a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. a. otsustes leiduvate seaduseseletuste kogu. Tallinn: 1939
7. H. Coing. Europäisches Privatrecht. Band II, 19. Jahrhundert : Überblick über die Entwicklung des Privatrechts in den ehemals gemeinrechtlichen Ländern. München: Beck 1989
8. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli loengute ja praktiliste tööde kava. Tartu: Tartu Ülikool 1919-1940.
9. V. Grohmann. Töölisküsimus. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926
10. V. Grohmann. Palgaolude arenemine 1918-1923. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926
11. V. Grohmann. Töökaitse seadusandlus. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926
12. V. Grohmann. Tööliste kinnitamine. - H. Kruus (toim). Eesti : Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu: Haridusministeerium 1926
13. T. Grünthal (toim). Riigikohtu tsiviilosakonna otsuseid 1938. Tartu: Noor-Eesti: 1939
14. H. Hattenhauer. Euroopa õigusajalugu. Tallinn: Juura, 2007.
15. L. Johanson (koost). Töökaitse seadused. Tallinn: Eesti Tööliste Kirjastus-Ühisus 1920

16. A. Juhani. Avalik teenistus. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940
17. P. Järvelaid. Õiguse muutumine Eestis. (Ilmunud Ylikangas, Heikki. "Miks õigus muutub? Seadus ja õigus ajaloolise arengu osana" lisana) Tartu: Fontes Iuris, 1993
18. P. Järvelaid. 360 aastat TÜ õigusteaduskonda. Eesti Jurist 1992 nr 5
19. A. Kaelas (koost). Töökaitse seaduste ja määruste kogu. Tartu: Noor-Eesti 1938
20. M. Kairinen. Moodsa tööõiguse arengulugu. Tlk V. Raudvassar - Soome õigusajaloo põhijooned. Koost. P. Letto-Vanamo. Tartu 1993
21. I. Kalle. Istvan Csekey Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna õppejõuna (1923-1931). Diplomitöö. Tartu. 1994
22. H. Kings. TÜ õigusteaduskond 1940-1977. - Nõukogude õigus 1977 nr 6
23. J. Klesment. Töökaitse seadused ja määrused seletustega. Tallinn: Eestimaa Töölisühingute Keskliit 1932
24. A.- T. Kliimann. Käitis ja ettevõte: tööõigusteaduslik käsitle. Tartu: 1930
25. A.- T. Kliimann. Tööajakaitseõigus. Tartu: 1931
26. A.- T. Kliimann. Haiguskindlustuse ulatus. TTSi 257. artikli analüüs. Tartu: 1931
27. L. Leesment. Teadustöö Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 1919-1940. - Eesti Jurist 1992, nr 8
28. P. Lips. Töölepingud. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940
29. A.M. Lušnikov, M.V. Lušnikova M.V. *Kurs trudovogo prava. Utšebnik. I.* Moskva: Statut. 2009
30. N. Maim. Minu elulugu, nagu ta mulle näis. – Strauss, Kristin (koost) Mundoloogia. Tartu: Ilmamaa 2008
31. I. Maran. Laevapere. Diplomitöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940
32. M. Martna. 8-tunniline tööpäev : tööpäeva lühendamise tähtsus, vajadus, võimalus ja selle tegelikud saavutused. Tallinn: Varrak 1924
33. Obozrenie lektzii v Jurjevskom Universitete 1918. g. I semestr. Tartu: 1918
34. I.-M. Orgo, M. Muda, G. Tavits, T. Treier. Tööõigus. Loengud. Tallinn: Juura, 2008
35. V. Peep. Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal. Tallinn: Argo, 2005
36. O. Peterson. Töö, tööstuse korraldus ja töö kaitse. Tallinn: Haridusministeerium 1926
37. V. Poska-Grüntal. Tööõiguslik noortekaitse. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 1939
38. P. Pöld. Tartu Ülikool 1918-1929. Ülevaade Eesti Ülikooli kujunemisest tema esimesel aastakümnel. Tartu: 1929
39. J. Põllupüü, A. Kaelas Töölise töölepingu seadus määruste, seletuste ja lisadega. Tallinn: Rahvaülikool 1937

40. B. Pärli (toim). Haldusõiguse lühike kursus (S. Csekey loengute järgi). Tartu: B. Pärli, 1931
41. I. Rebane. Sotsiaalpoliitika ja töökaitse. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts 1939
42. I. Rebane, V. Tehve (koost). Äride ja kontorite töökaitse. Seadusi, määrusi, seletusi. Tallinn: 1939
43. I. Rebane. Tartu Ülikooli õigusteaduskond omariikluse aastail (1919-1940). - Eesti Jurist. 1990/1
44. P. Rängel (koost). Haldusõigus, haldusprotsessiõigus ja tööõigus. Viljandi: 1934
45. R. Ränk (koost). Haldusõiguse, haldusprotsessi ja tööõiguse autoriseeritud konspekt. (A.-T. Kliimanni loengute j.t õppevahendite põhjal). Tartu: Haldur 1934
46. K. Siilivask (koost). Tartu Ülikooli ajalugu II. 1798 – 1918. Tallinn: Eesti Raamat 1982
47. K. Siilivask, H. Palamets (koost). Tartu Ülikooli ajalugu III. 1918-1982. Tallinn: Eesti Raamat 1982
48. S. Zetterberg. Eesti ajalugu. Tallinn: Tänapäev 2009
49. Töövõtjate kutseühingud. Ametiühingud. Auhinnatöö. Tartu: Tartu Ülikool 1940
50. R. Undrest. Prof. Artur-Tõeleid Kliimanni (1899-1941) kujunemine Eesti juhtivaks õigusteoreetikuks. Dissertatsioon. Tartu: Tartu Ülikool 1992
51. P. Vihalem. Sotsiaalhalduspoliitika. Autoriseeritud konspekt/ koostanud Elmar Kruus. Tartu: Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus 1939
52. P. Vihalem. TÜ õigusteaduskond 1919-1840. - Nõukogude õigus 1977 nr 6
53. P. Vihalem. Kehtiv tööõigus. 1939. aasta esimese semestri loengute autoriseeritud konspekt. Tallinn: K-Ü. Sõprus 1939
54. Vorlesungsverzeichnis der Universität Dorpat für das Herbstsemester. Tartu: 1918

Arhiivimaterjalid

Eesti Ajalooarhiivis

EAA.2100.2.357 A.-T. Kliimann

EAA.2100.2.86 S. Cesekey

EAA.2100.2a.6 S. Cesekey

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liina Tojak
(sünnikuupäev: 08.12.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Eesti tööõigusteaduse kujunemine ja tööõiguse õpetamine Eesti Vabariigis 1918-1940”,
mille juhendaja on dotsent Gaabriel Tavits,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2013